

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В. Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

«До захисту в ЕК»
Декан факультету
_____ Віта ЦИРУЛЬНІКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Ірина МЕЛЬНИК
(підпис) (ім'я та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

зі спеціальності _____ 242 «Туризм»
(код та назва спеціальності)
освітньо-професійної програми _____ «Туризмознавство»

—
на тему: Європейський досвід організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ТУ-2-4М

_____ Росюк Сергій Леонідович _____
(прізвище, ім'я, по батькові повністю) (підпис)

Керівник Антоненко Ірина Ярославівна _____
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) (підпис)

Рецензент _____ Олег Парубець _____
(ім'я та прізвище) (підпис)

Я як здобувач Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав і не одержував недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____
(підпис)

Київ – 2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Інститут (факультет) готельно-ресторанного та туристичного бізнесу імені
проф. В.Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу
світній ступінь магістр
Спеціальність 242 «Туризм»
(код і назва)
Освітньо-професійна програма «Туризмознавство»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
туристичного та
готельного бізнесу

« » Ірина МЕЛЬНИК
« » 2022 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Росюка Сергія Леонідовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Європейський досвід організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області
керівник роботи Антоненко Ірина Ярославівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом закладу вищої освіти від “23” листопада 2022 року
№835-КС
2. Строк подання здобувачем роботи 24 лютого 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи наукова, фахова література, інформаційні джерела з даними досліджуваних територій, статистична звітність по регіону
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити
Розділ 1. Теоретичні аспекти організації екологічного туризму в регіоні
Розділ 2. Оцінка організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику волинської області
Розділ 3. Оцінка проблем функціонування та впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області
Розділ 4. Перспективи розвитку напрямів екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області у світлі європейського досвіду
5. Перелік графічного матеріалу рисунків - 6, таблиць - 19, додатків - 2

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		
II	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		
III	Антоненко І.Я., д.е.н., професор.		
IV	Антоненко І.Я., д.е.н., професор		

7. Дата видачі завдання 3 жовтня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	01.09.2022-30.09.2022 рр.	
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	03.10.2022-10.10.2022 рр.	
3	ВСТУП	11.10.2022-21.10.2022 рр.	
4	РОЗДІЛ 1 Теоретичний	24.10.2022-04.11.2022 рр.	
5	РОЗДІЛ 2 Аналітичний	07.11.2022-18.11.2022 рр.	
6	РОЗДІЛ 3 Проектний	21.11.2022-09.12.2022 рр.	
7	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	12.12.2022-23.12.2022 рр.	
8	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедру та попередній захист у комісії	26.12.2022-20.01.2023 рр.	
9	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	23.01.2023-10.02.2023 рр.	
10	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедру	13.02.2023 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	27.02.2023 р.	

Здобувач

(підпис)

Керівник роботи

(підпис)

Росюк С.Л.

(прізвище та ініціали)

Антоненко І.Я.

(прізвище та ініціали)

РЕЗЮМЕ
на кваліфікаційну роботу
Росюка Сергія Леонідовича
на тему: «Європейський досвід організації екологічного туризму в
Черемському природному заповіднику Волинської області»

Кваліфікаційна робота складається з 85 сторінок. Кількість розділів – 4, рисунків – 6, таблиць – 23, додатків – 2.

Об'єктом дослідження Черемський природний заповідник у Волинській області.

Предметом магістерської роботи є теоретико та практичні аспекти ресурсного потенціалу заповідника для цілей розвитку екологічного туризму.

Метою магістерської роботи є визначення європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області.

У I розділі обґрунтовано поняття «туристичного потенціалу регіону» на основі сучасних концепцій, уточнено поняття «туристично- рекреаційного потенціалу регіону» на підставі сучасних наукових підходів; здійснено аналіз класифікації туристично-рекреаційного потенціалу регіонів.

У II розділі охарактеризовано сучасний рівень розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Визначено вплив зовнішнього середовища на стан використання туристично-рекреаційних територій регіону.

У III розділі виокремлено стратегічну мету розвитку туристично-рекреаційної сфери в регіоні. Запропоновано напрями формування маркетингової стратегії розвитку туристично- рекреаційного потенціалу регіону. Внесені пропозиції щодо впровадження міжнародного досвіду формування інноваційних туристичних кластерів в регіоні.

У IV розділі надано пропозиції перспективних туристично-рекреаційних продуктів для розвитку туристичного потенціалу регіону, визначено ефективність використання туристично- рекреаційного потенціалу регіону.

Ключові слова: екологічний, туризм, Волинь, заповідник.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ	9
1.1 Теоретичні засади екологічного туризму	9
1.2 Туристичні ресурси як вагома складова утворення потенціалу регіону	14
1.3 Сучасні методичні підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території	16
Висновки до 1 розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	24
2.1. Характеристика туристичного потенціалу Волинської області.....	24
2.2 Аналіз природного компонента Черемського природного заповідника ...	24
2.3 Оцінка туристичного потенціалу Черемського природного заповідника.....	39
Висновки до 2 розділу.....	43
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	44
3.1. Дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику	44
3.2. Впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику	50
Висновки до 3 розділу.....	55
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАПРЯМІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ....	57
4.1. Розроблення маршрутів екологічного туризму по Черемському природному заповіднику	57
4.2. Розроблення зелених пізнавальних маршрутів вихідного дня по Черемському природному заповіднику	64
4.3 Економічна та соціальна ефективність запропонованих екологічних маршрутів.....	72
Висновки до 4 розділу.....	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. В кінці XX-го століття було прийнято концепцію стійкого розвитку, яка була лідируючою в багатьох сферах, в том числі і в туризмі. Тому на сьогодні дослідження питань, які зв'язані з напрямом рекреаційно – туристської діяльності, як екологічний туризм, є дуже важливими.

Останні роки екотуризм в Україні демонструє активний розвиток. Це зв'язано з величезною кількістю різних унікальних об'єктів екологічного туризму на території нашої країни. Ці ресурси мають можливість приваблювати туристів з всього світу і перспективи нашої країни є захмарними. Війна в Україні зробила нашу країну популярною і після закінчення війни потрібно бути готовим і створити для туристів всі умови, щоб туризм, в тому числі і екологічний досяг світового масштабу.

Для покращення і розвитку нашого екологічного туризму нам потрібно досліджувати саме європейський досвід, які на сьогоднішній день є чудовим прикладом для наслідування та удосконалення. Якщо в Україні екологічний туризм існує тільки на початковому етапі, то в європейських країнах він є одним з найбільш перспективніших, який дасть початок новому майбутньому туризму, більш відповідальному і збалансованому.

На сьогоднішній день прогрес екотуризму висвітлено у роботах українських вчених та дослідників туризму, в тому числі і екологічного: О. Бейдик, О. Дмитрук, С. Дмитрук, Ю. Зінько, М. Біржаков, Т. Лужанська, С. Махлинець, Л. Тебляшкіна, М. Рутинський та ін. Ці автори зазначають важливість та перспективність розвитку екологічного туризму, як для жителів туристичних об'єктів, так і туристів.

Метою дослідження є характеристика ресурсного потенціалу регіону та розробка пропозицій щодо ефективного його використання для цілей туризму і рекреації.

Для досягнення мети поставлені і виконані такі основні **завдання**:

- обґрунтувати теоретичні засади екологічного туризму;
- здійснити аналіз туристичних ресурсів, як вагомий складова утворення потенціалу регіону;
- дослідити сучасні методичні підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території;
- охарактеризувати туристичний потенціал Волинської області;
- провести аналіз природного компонента Черемського природного заповідника;
- дослідити проблеми організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику;
- запропонувати впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику;
- розробити маршрути екологічного туризму по Черемському природному заповіднику;
- розробити зелені пізнавальні маршрути вихідного дня по Черемському природному заповіднику;
- визначити економічну та соціальну ефективність запропонованих екологічних маршрутів.

Об'єктом дослідження є Черемський природний заповідник у Волинській області.

Предметом дослідження є європейський досвід організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області.

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані, монографії, статті у збірниках вітчизняних та зарубіжних практиків та науковців, посібників та підручників, Інтернет-джерела.

Методичною основою дослідження є комплекс методів: теоретичного узагальнення і порівняння; системний аналіз; синтез; інформаційне

моделювання; абстрагування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у пропозиції щодо впровадження міжнародного досвіду формування інноваційних туристичних кластерів в регіоні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції надані в роботі, можуть бути використані як для розвитку екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області.

Апробація дослідження. Результати дослідження апробовані на студентській конференції «Готельно-ресторанний та туристичний бізнес: реалії та виклики» 22 березня 2023 р., м. Київ, тези на тему «Перспективи розвитку екологічного туризму в регіоні у світлі Європейського досвіду»

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний зміст роботи викладено на 85 сторінках, містить 23 таблиць і 6 рисунків. Список використаної літератури складає 56 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

1.1 Теоретичні засади екологічного туризму

Екологічний туризм не має чіткого поняття, тому що є вживаним в різних сферах, таких як: природний, альтернативний, відповідальний, стійкий, м'який, природоохоронний, зелений, пригодницький і інші.

Поняття екологічний туризм вивчалось різними вченими і однозначного визначення так і не має. Завдяки таким вченим, як О.Кузьменко, В. Храбовченко, В. Смаль, І. Смаль, О. Дмитрук, С. Дмитрук, ми можемо здійснити певне трактування екотуризму.

Проведений аналіз наукових праць цих дозволяють узагальнити визначення, визначити принципово важливі складові та характеристики, які будуть слугувати основою визначення сутності екологічного туризму (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1
Складники визначення сутності екологічного туризму

Екологічний туризм	
Об'єкт	Природоохоронні території національних природних парків
Цілі	Соціальні, економічні, екологічні, культурні
Принципи	Соціальний, територіальний, екологічний, правовий, управлінський
Підходи	Регулювання попиту, раціонального природокористування, комплексно-регіональний, резервації
Функції	Природоохоронна, економічна, соціальна
Критерії	Організаційний, відновлювальний, або лікувально-профілактичний, екологічний, економічний

Джерело: складено автором на основі[28]

В екологічному туризмі одними з найважливіших факторів є раціональне використання природних ресурсів та захист природних ресурсів. Для цього потрібні постійні обмеження різних видів природно-промислової діяльності, наприклад рибальство, полювання, вирубка лісів, тощо. Неконтрольоване використання природних ресурсів приводить до порушення природного балансу і знищує саму можливість екологічного туризму в таких регіонах.[16]

Екотуризм як форма бізнесу зараз вважається відповідальним. На складність багатьох аспектів, які впливають на екологічний туризм, перш за все відповідає рекреаційно-туристське використання території національних парків і заповідників. Воно відображає цінність об'єкта, а також визначає значення об'єкта у формуванні суспільної свідомості людини. Комплексному формулюванню цілей сприяє сприяння економічному розвитку на національному та регіональному рівнях. Екологічний туризм, який потім формується відповідно до конкретних видів, у поєднанні з якими ми його виражаємо. До цих видів належать: соціальні, територіальні, екологічні, правові, адміністративні (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи до визначення сутності поняття “екологічний туризм”

Підходи до визначення сутності поняття екотуризм				
Соціальний	Територіальний	Екологічний	Правовий	Управлінський

Джерело: складено автором на основі[28]

Соціальний підхід визначає виконання екологічним туризмом соціальних функцій, провідним серед них є задоволення потреб туристів. Такий підхід до визначення сутності екотуризму передбачає окреслення цільових груп туристів, вивчення попиту на окремі види туризмичних послуг та дозволяє створити відповідну інфраструктуру екологічного туризму.[28]

Територіальний підхід визначає розміщення інфраструктури та самих

дестинацій екологічного туризму. У контексті нашого дослідження, екологічний туризм здійснюється і розвивається на відносно незмінному економічному рівні. Більшість дестинацій екотуризму є сьогодні є природоохоронними об'єктами, зокрема в заповідниках і національних парках.

Екологічний підхід є провідним, оскільки ґрунтується на взаємодії природи і людини. Ми тлумачимо його з точки зору виконання природоохоронної функції, використовуючи відповідні способи регулювання рекреаційного навантаження на заповідних територіях, в залежності від рекреаційних можливостей і стабільності ландшафту[23].

Правовий підхід характеризується наявністю законодавчої бази для здійснення екотуризму в межах природоохоронних територій.

Специфікою управлінського підходу є прагнення до отримання прибутку. Екотуризм пов'язаний із створенням і впровадженням комплексу заходів, які мають природоохоронні цілі, оскільки важливо зберегти унікальні природні ландшафти[12]. Тому менеджмент в екотуризмі дає можливість досягти компромісу між прагненнями ринкової економіки прибутку та захисту навколишнього середовища від негативного впливу туристичної діяльності.

Різноманітність екотуризму визначаються основними принципами рекреаційно-туристського використання території, головними з яких ми вважаємо:

- принцип регулювання попиту. Потреби дозвілля мають значне зростання з кожним роком. Проте вони коливаються під впливом різних факторів: дозвілєвої та туристичної привабливості природних ландшафтів, якості послуг, що надаються, пори року, мода, заможність туристів;

- принцип раціонального природокористування. Він полягає в використанні природних природоохоронних ландшафтів, під час яких вони зберігають здатність до регенерації, тобто можливість повернення до стану, близького до того, яким воно було до початку використання як туристичної дестинації;

- принцип збалансованого природокористування. Туристичний продукт в охоронюваних ландшафтах повинен створюватися відповідно до можливості навантаження і стійкості до зовнішніх чинників;

- принцип комплексно – регіональний. Він забезпечує розвиток заповідних природних ландшафтів та виникає на основі територіальної прив’язаності екотуристичного потенціалу, природно-заповідної території, що визначаються індивідуальними характеристиками та має оцінку теоретичних та практичних наслідків;

– принцип резервації. Завдяки йому створюються нові заповідні, еталонні та унікальні системи [1].

Посеред теоретико-методологічної складової, що визначає природу екотуризму, ми можемо виділити три його основні функції: екологічну, економічну та соціальну. Охорона навколишнього середовища є однією з найважливіших функція екотуризму — запобігання деградації природоохоронних комплексів. Економічна складова включає в себе: розвиток туристичної інфраструктури, створення додаткових робочих місць, наповнення місцевих бюджетів, покриття соціальних потреб і інше. Соціальна функція дає можливість урізноманітнити види відпочинку та максимально задовільнити потреби туристів[13].

Сутність екотуризму, завдяки аналізу опублікованих матеріалів, можна пояснити наступними п'ятьма критеріями (Табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Критерії визначення сутності поняття “екологічний туризм”

Критерії сутності екологічного туризму				
Організаційний	Відновлювальний, або лікувально-профілактичний	Пізнавальний	Екологічний	Економічний

Джерело: розроблено автором на основі[28]

- організаційний, заснований на врахуванні потреби туристів у

відпочинку та розвагах саме на території певного заповіднику;

- відновлювальний, призначений для відновлення організму відвідувача та його лікування;
- пізнавальний, пов'язаний з дослідженням природи, можливість для відвідувачів отримати нові знання про унікальність ландшафту та його особливості;
- екологічний, дозволяє мінімізувати зовнішній вплив на природний ландшафт, базується на дотримуванні відповідних норм в екологічному туризмі;
- економічний, визначає перспективність дестинацій з точки зору розвитку регіону і підвищення середнього рівня життя населення.

На підставі проведення аналізу відомих науковців ми можемо дати визначення, що екологічний туризм – це такий вид туризму, котрий формується на основі туристичного попиту, беручи до уваги сталість, інфраструктуру та туристичні можливості, економічна діяльність відносно не впливає на ландшафт, розвиток і функції природних територій, особливо територій, які знаходяться під захистом держави, відповідають природоохоронним нормам; його основна функція - задоволення запиту туристів на різноманітний відпочинок і розваги[2].

На мою думку, захист туристичних дестинацій повинна бути властива кожному із видів туризму, але в данному випадку захист має набагато важливіший зміст, так як такі ресурси мають велику унікальність і туристична діяльність повинна бути тільки в межах тих місць, які мають можливість справлятися з такими викликами. Потрібно проводити певну обмежувальну політику, яка збереже ці території.

Зміст поняття екотуризм не обмежується використанням людиною охоронюваних природних ландшафтів для рекреаційних потреб. Цей вид туризму має здійснювати це в таких кількостях, які не призведуть до незворотних змін природного ландшафту. Виникає певна необхідність впровадження нових методів рекреаційно-туристичного використання

природоохоронних ландшафтів, де будуть розглянуті певні особливості, властиві тільки цим ландшафтам.

1.2 Туристичні ресурси як вагома складова утворення потенціалу регіону

Туристичні ресурси можуть стати вагомою складовою утворення потенціалу регіону, оскільки вони можуть бути використані для приваблення туристів, розвитку галузі туризму та підвищення рівня економічного розвитку регіону.

Серед туристичних ресурсів можуть бути природні об'єкти, історичні пам'ятки, культурні центри, архітектурні споруди, музеї, галереї, спортивні та розважальні заклади, готелі та ресторани. Важливо, щоб ці ресурси були належним чином розвинуті та привабливі для туристів.

З метою розвитку туризму та приваблення туристів до регіону можуть проводитися заходи, такі як фестивалі, виставки, концерти, спортивні змагання та інші події, що сприяють збільшенню інтересу до регіону та його туристичних ресурсів[7].

Важливо також забезпечити належний рівень сервісу та інфраструктури для туристів, зокрема готелі, транспортні засоби, ресторани, екскурсійні послуги, туристичні маршрути та інші послуги.

Також варто зазначити, що розвиток туризму може мати певні негативні наслідки для природи та культурного спадку регіону, тому важливо забезпечити належний рівень екологічної та культурної освіти та контролювати туристичну діяльність в регіоні.

В умовах реформування економіки та комплексної трансформації України, в питанні розвитку велику увагу приділено туристичному потенціалу[16]. Так, згідно зі стратегією розвитку туризм визначено як одну з ключових галузей до 2026 року, що вплине на загальний стан і тенденції розвитку вітчизняної економіки. Крім того, туризм є рушійною силою

розвитку, тому що це посилює конкуренцію, сприяє підвищенню рівня зайнятості та створює сприятливі умови для розвитку промислових і соціальних комплексів, туристичної інфраструктури, збереження історії спадщини та культурного потенціалу, вирішення поточних екологічних проблем та дає приплив інвестицій в країну[18].

Визначення туристичний потенціал використовується в наукових працях наших вчених та за кордоном, однак досі немає єдиного положення щодо його тлумачення.

Одне з найпоширеніших визначень показує туристичний потенціал території як величезне, багатогранне поняття, що включає низку природничих, етнокультурних, соціальних і історичних ресурсів, а також існуючу економічну та комунікаційну інфраструктуру території, яка обслуговує або створює передумови для розвитку окремих видів туризму.

Водночас туристичний потенціал визначається не лише наявністю набору ресурсів, і наше визначення не дозволяє вивчити туристичний потенціал і розвиток його формування. Отже, розглянемо сутність поняття туристичного потенціалу за визначеннями «туристичний продукт» і «туристична пропозиція»[13].

Туристичний продукт регіону – це окремий напрямок, продукт, послуга або їх комбінація, постійний або тимчасовий, відповідні туристичні ресурси, які може запропонувати територія, він може максимально задовольнити потреби туристів, а також є об'єктом інтересу туристів. Конкурентоспроможність туристичних продуктів залежить від відповідності їх характеристик вимогам туристів.

У свою чергу, туристичний потенціал регіону – це група туристичних продуктів регіону, які можуть вибрати потенційні відвідувачів. Отже, туристичний потенціал регіону є накопичувальним. Використовується і може використовуватися для задоволення потреб (дійсних і потенційних) туристів. Туристичний потенціал регіону включає існуючі або реальні туристичні продукти, а також потенційні туристичні продукти.

Якщо все зрозуміло щодо існуючих туристичних продуктів, то потенційні туристичні продукти можна визначити через аналіз існуючих туристичних ресурсів та їх подальшу інтеграцію та розвиток.

Варто зазначити, що окремі туристичні продукти в регіоні складаються з кількох туристичних продуктів. Чим більше таких продуктів, тим вища конкурентоспроможність[51].

Слід зазначити, що формування та розвиток туристичного потенціалу регіону залежить від світу, країни та регіону, тобто під сукупним впливом екологічних і внутрішніх факторів серед концептуальних інструментів існуючих досліджень наразі немає категорії, що визначає цей стан.

Потенціал можна розглядати як усі можливості, ресурси, доступні для вирішення проблем конкретних завдань або для досягнення конкретних цілей. Потенціал може включати багато елементів, оскільки вони представляють загальну компетенцію виконання соціально-економічних завдань у конкретних сферах. Туристичний потенціал має такі невід'ємні частини природи як клімат, історико-культурні та соціально-економічні ресурси[36].

Практично кожна наукова робота, присвячена проблемам розвитку туризму, починається з дослідження туристичного потенціалу регіону, а оцінка рівня дозвілєвого потенціалу регіону та його забезпеченості дозвілєвими ресурсами є задачею, що потребує вирішення. Зустрічаючись найчастіше в наукових публікаціях з географії, економіки, медицини, екології, це свідчить про беззаперечну актуальність цього питання і, як це не парадоксально звучить, про його недостатню дослідженість.

1.3 Сучасні методичні підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території

Дослідження туристичного потенціалу країни та її регіонів полягає у визначенні ефективності використання ресурсів, визначення потенційних можливостей конкурувати на ринку, розміщення пропозицій на ринку, і в

аналізі потреби в цих пропозиціях.

Навіть за сприятливого природного клімату, культурних та історичних ресурсів рівень попиту може бути низьким, що показує, що в стратегія розвитку туризму в регіоні не є пріоритетною.

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території потребує системи характерних показників його компоненти. Так, для оцінки показників, я вважаю, що до ресурсної складової туристично-рекреаційного потенціалу можна віднести:

- потенціал різних категорій природно-ресурсного комплексу;
- ступінь освоєння природних туристичних ресурсів;
- місткість рекреаційної зони;
- кількісні норми рекреаційного навантаження;
- значущість історико – культурного ансамблю;
- логістика;
- стан збереження культурних і природних пам'яток;

Для оцінки економічних та інфраструктурних елементів, зокрема складових туристично-рекреаційного потенціалу потребують також визначення таких показників як:

- інфраструктура розміщення, готелі, тощо;
- кількість завантаження засобів розміщення, вартість місця;
- кількість обслуговуючого персоналу та їх якість;
- середня площа засобів розміщення з розрахунку на одне місце;
- товарообіг;
- рівень розвитку ЗМІ;
- гроші виділені державою на підтримку туризму;
- кошти місцевих підприємств, які використовуються, на модернізацію туристичної інфраструктури;
- кошти інвесторів;
- правове забезпечення діяльності туристично-рекреаційної сфери;

Проведення оцінки соціального розвитку потребує таких показників:

- кількість працівників в туристично-рекреаційній сфері регіону;
- статистика навчальних закладів, які навчають працівників цієї сфери;
- кількість навчальних закладів, які мають ліцензії від держави на навчання таких співробітників.

Вибір методу дослідження туристичного потенціалу є великим і залежить від стадії та об'єкта моніторингу[19]. Залежно від етапу оцінювання є попередня оцінка ймовірності визначення туристичної придатності, а також остаточна оцінка ресурсів та можливість використання сформованих ресурсів для створення готового туристичного продукту.

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону (території) є важливим інструментом управління розвитком туризму в країні, вона контролює соціальні, екологічні та економічні наслідками туристичної діяльності. Очевидно, що без належної системи моніторингу та оцінки розвиток буде дуже ускладненим.

Загальне визначення методу оцінки туристичної території - це визначення набору характеристик, які мають вирішальне значення для проведення порівняльної оцінки[6]. Загалом присвоєння ознак залежить від мети оцінки об'єкта. Водночас слід зазначити, що цілі можуть бути різними – від залучення конкретного обсягу інвестицій у туристичні проекти, до придбання земельної ділянки для подальшого розвитку туристичної інфраструктури, до створення та розвитку туристичних центрів і туристичних зон. Для досягнення мети важливо відібрати ознаки та згрупувати їх за напрямом оцінювання. Так колектив дослідників під керівництвом Олдака П.Г. відібрав сімнадцять факторів, розділених на п'ять блоків:

- природні фактори (краса місцевості, клімат);
- соціальні;

- історичні;
- засоби відпочинку та торгівлі;
- інфраструктура, харчування та розміщення.

У методиці оцінки туристично-відпочинкових територій, запропонованій Донецькою академією туристичного бізнесу, вивчається 70 факторів (або параметрів), розподілених на 8 модулів: рельєф, водойми, рослинність, естетичний потенціал, культурно-освітні об'єкти, культові споруди, розваги, техногенні параметри.

Структура та кількість параметрів залежать від вимог і цілей вибору окремих об'єктів[36].

Першим етапом після визначення цілей дослідження є вибір мікрорайонів, які відіграватимуть вирішальну роль в оцінці необхідних туристичних об'єктів.

Першим етапом після визначення цілей дослідження є вибір блоків, які відіграватимуть вирішальну роль в оцінці необхідних туристичних об'єктів.

Кожен блок оцінюється на основі якісного опису набору характеристик. Однак оцінити цей агрегат за одними лише якісними характеристиками складно. Тому потрібно звертатися до кількісних ознак, поставивши певні бали якісним параметрам (наприклад, сприятливий – 3, відносно сприятливий – 2, несприятливий – 1).

Таким чином, середня сумарна (інтегральна) оцінка блоків дає кумулятивну оцінку порівнюваних ознак[33]. Таким чином, цілісна оцінка прирівнює важливість усіх характеристик у межах блоку, беручи до уваги важливість кожної функції для досягнення заявленої мети. Рекомендується нормалізувати коефіцієнти, отримані в результаті експертної оцінки, тобто вони завжди співставні між собою, тому їх сума повинна дорівнювати 1,0.

Вивчаючи оцінки, надані різними експертами, можна побачити, що існують певні відмінності у важливості ознак блоку, які пов'язані зі знаннями, досвідом і навіть віком експертів. Крім того, слід також враховувати, що основою для експертної оцінки має бути спрямованість

інвестицій, тому в якості експертів серед експертів, окрім експертів туристичних компаній, обираються також представники інвесторів.

Тому в наведеному алгоритмі оцінки об'єктів туризму та відпочинку та території показано методику, яка узагальнює методи дослідження та аналізу для вибору пріоритетних об'єктів туризму тощо. У практиці міжнародного туризму виділяють так звані 5А: accessibility (зручність використання), attraction (привабливість), amenity (зручність), action (дія, подія), ambience (середовище, атмосфера), які визначають важливість варіанти відвідування туристами[22].

Туристична привабливість — характеристика об'єкта, що характеризує його здатність сприяти задоволенню мотиваційних потреб туристів (відпочинок, освіта, розваги, спорт тощо). Відповідно до пріоритетних потреб конкретних туристів один і той же туристичний об'єкт різними туристами може бути оцінений як непривабливий і надзвичайно привабливий.

Для реального розвитку галузі бракує чіткої та об'єктивної інформації про туристичні продукти, які пропонує Україна на внутрішньому та міжнародному ринках, а також про державні туристичні ресурси. Отже, оцінка об'єктів туризму необхідна для досягнення мети подання об'єктивної інформації, охорони та збереження об'єктів, популяризації об'єктів.

При оцінці туристичної привабливості комплексність територіально-об'єктної оцінки слід розглядати з точки зору культурних і природних цінностей. У всіх стандартах - як запропоновано ЮНЕСКО та національні стандарти – Для природних та культурно-історичних об'єктів загальними критеріями є унікальність, неповторність та цінність об'єкта (природна чи культурно-історична)[43].

З метою загальної оцінки загальної привабливості об'єктів туризму запроваджено та апробовано комплексну експертну бальну оцінку привабливості об'єктів для визначення загального показника привабливості.

Інтегральний метод оцінки культурно-історичної привабливості

об'єктів туризму включає оцінку історико-культурних пам'яток, пам'яток архітектури, мистецтва, етнографії та пам'яток народного мистецтва і розраховується за такою формулою:

$$A = \sum_{i=1}^1 P_i + \sum_{i=1}^1 T_i + \sum_{i=1}^1 S_i \quad (1.1)$$

де A – загальний показник пізнавальної цінності ІКТР для окремих об'єктів, територій, P_i – складові пам'ятки історії та культури, T_i – складові пам'ятки архітектури, S_i – складові пам'ятки мистецтва.

Загальна оцінка привабливості туристичного об'єкта визначається за формулою:

$$R = A + E + F \quad (1.2)$$

Серед них R – загальна оцінка туристичної привабливості, A – комплексний індекс пізнання Цінність історико-культурних туристичних ресурсів самостійних об'єктів і регіонів, E – комплексний показник естетичної цінності ландшафту, F – показник впізнаваності об'єкта.

Тому комплексна оцінка туристичної привабливості комплексно враховує оцінку природних ресурсів, культурно-історичних ресурсів, унікальність і впізнаваність об'єктів. Для полегшення оцінювання (порівняння та зіставлення параметрів оцінювання) актуальним є введення поняття «коефіцієнт туристичної привабливості» (K_r), який дорівнює відношенню суми оціночних балів, отриманих окремим населеним пунктом, місцевістю, на максимально можливу кількість балів, в оцінковому листі надається:

$$K_r = \frac{R}{R_{\max}} \quad (1.3)$$

Серед них: R – сума балів туристичної цінності ресурсів окремого об'єкта (території), $R_{\max}$ – максимально можливий сумарний бал за шкалою бальної системи[35].

Залежно від величини K_r можна визначити рівень привабливості таких

туристичних об'єктів (територій):

- 0,86 - 1,00 — унікальний;
- 0,65 - 0,85—надзвичайно привабливий;
- 0,45—0,64 — помірно привабливий;
- 0,25—0,44 — помірно непривабливий;
- 0,25 — непривабливий.

Отже, відповідна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території та раціональне використання туристичних ресурсів є важливими факторами успішного розвитку туризму в регіоні. Розвиток екологічного туризму може стати одним зі способів збереження природних ресурсів та культурної спадщини регіону, а також сприяти розвитку малого та середнього бізнесу. Для досягнення цієї мети важливо розробляти та впроваджувати стратегії розвитку туризму з урахуванням особливостей конкретного регіону, а також здійснювати взаємодію з місцевими громадами, органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Крім того, важливо забезпечувати сталість та екологічну безпеку туристичної діяльності, а також зберігати природні та культурні цінності для майбутніх поколінь.

Висновки до 1 розділу

На основі матеріалу викладеному в цьому розділі можна зробити наступні висновки:

Екологічний туризм є одним зі складових сучасного туризму та є важливим засобом збереження природи та культурної спадщини регіону.

Туристичні ресурси є важливим елементом у формуванні туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Це можуть бути природні об'єкти, культурні та історичні пам'ятки, місцеві обряди та традиції тощо.

Оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території може проводитися за допомогою різних методичних підходів, таких як SWOT-аналіз, експертна оцінка, індекс розвитку туризму та інші.

Важливо пам'ятати, що оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території повинна здійснюватися з урахуванням природних, соціальних та економічних чинників.

Правильне оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території може сприяти раціональному використанню туристичних ресурсів та підвищенню ефективності розвитку туризму в регіоні.

Отже, відповідна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території та раціональне використання туристичних ресурсів є важливими факторами успішного розвитку туризму в регіоні. Розвиток екологічного туризму може стати одним зі способів збереження природних ресурсів та культурної спадщини регіону, а також сприяти розвитку малого та середнього бізнесу. Для досягнення цієї мети важливо розробляти та впроваджувати стратегії розвитку туризму з урахуванням особливостей конкретного регіону, а також здійснювати взаємодію з місцевими громадами, органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Крім того, важливо забезпечувати сталість та екологічну безпеку туристичної діяльності, а також зберігати природні та культурні цінності для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика туристичного потенціалу Волинської області

Волинська область розташована на північному заході України, в межах Волинсько-Подільської межі Руської плити, що належить до Східноєвропейської платформи. Утворена майже 2,5 мільярда років тому платформа має досить складну будову, на заході межує з Польщею, на півночі з Білоруссю, на сході з Рівненщиною, на півдні з Львівською областю.

На території Волині чітко розрізняються два типи ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для ландшафту характерні великі ліси, заболочені території, переважання бідних ґрунтів, наявність численних заплав і карстових озер. Лісостепова ландшафтна зона характеризується хвилястими долинними грядами, складними балочними і карстовими формами, сірими стручковими ґрунтами в поєднанні з малогумусним чорноземом. Лісова рослинність займає 20% території.

Вся територія займає площу 20 200 квадратних метрів. км (3,3 % території України), простягається з півночі на південь на 187 км, із заходу на схід — на 163 км. Населення області становить 1054,7 тис. осіб (2,2 % населення України, 50,3 % — міське, 49,7 % — сільське)[24].

Складемо географічний паспорт Волинської області (Табл.2.1).

Таблиця 2.1

Географічний паспорт Волинської області

Критерій	Опис
Дата заснування	4 грудня 1939 р.
Кількість населення	1027,397 тис.осіб станом на 1 вересня 2020р.
Густота населення	50,68 осіб/км ²
Площа	20 143 км ²
Обласний центр	м. Луцьк
Географічне положення	Волинь розташована біля кордону двох країн — Білорусі і Польщі.

Продовження таблиці 2.1

Клімат	Клімат помірно континентальний з м'якою зимою (середня температура січня -4°C) і теплим, вологим (середня температура липня $+17^{\circ}\text{C}$) літом. Кількість опадів становить 570—620 мм на рік.
Адміністративно-територіальний розподіл	4 райони, 54 громади

Джерело: розроблено автором на основі[37]

Вигідне розташування, багата флора і фауна зумовлюють вивчення відпочинково-туристичного потенціалу району Волині.

Волинська область вважається однією з найбільш привабливих для туристів регіонів України. Зокрема, туристи відвідують область для ознайомлення з історією, культурою та природою цього краю. У області є кілька районів, які мають великий туристичний потенціал.

Наприклад, Луцький район славиться багатим культурним спадщиною та пам'ятками архітектури, серед яких можна виділити Луцький замок та Волинський музей народної архітектури та побуту. Крім того, у Луцьку проводяться різноманітні культурні та релігійні заходи, які також привертають багато туристів[52].

Ще одним районом з високим туристичним потенціалом є Ковельський район, який відомий своїми природними красотами та багатими водними ресурсами. Тут знаходиться Шацьке озеро, яке є одним з найбільших озер в Україні, та національний природний парк "Шацькі озера", який є одним з найбільших природоохоронних об'єктів в Україні[24].

Володимир-Волинський район Волинської області є привабливою туристичною дестинацією з багатим історичним та культурним спадщиною. Район знаходиться на території Волинського зеленого кільця та має численні природні та культурні ресурси для розвитку екологічного та культурного туризму.

Історичні пам'ятки району включають 200 архітектурних та

археологічних об'єктів, серед яких Володимирський замок, Соборна площа, Давньоруський музей, Музей історії міста, та багато інших. Також є багато пам'яток народного будівництва, таких як костел святого Йосипа у селі Забір'є, церква святого Івана Хрестителя у селі Біла Криниця, та інші.

Природні ресурси Володимир-Волинського району також є привабливими для туризму. Район має багато річок, озер та лісів, де можна проводити різноманітні види відпочинку та спорту, такі як риболовля, кемпінг, каякінг та багато інших[17].

У Камінь-Каширському районі, на території якого знаходиться Черемський заповідник, знаходиться 42 території та природоохоронні об'єкти общою площею 12 258,82 га, які належать до природно-заповідного фонду (ПЗФ) – заказників і пам'яток природи загальнодержавного та місцевого значення, і відсоток заповідності складає 7%. Із них 99,5% належать до заказників, а 0,5% - до пам'яток природи (32,8% мають статус загальнодержавних, а 67,2% - місцевих). В районі розташовані 33 заказники, включаючи ландшафтні, лісові, ботанічні, гідрологічні та загальнозоологічні. Серед них ландшафтний заказник «Стохід» та ботанічний заказник «Вутвицький» мають статус загальнодержавних. Також на території району розташовані п'ять ботанічних пам'яток природи, три зоологічні та гідрологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Озеро Добре». За даними Управління культури, з питань релігії та національностей ОДА, на території Камінь-Каширщини знаходиться 77 об'єктів історико-культурної спадщини, яка включає пам'ятки історії, культури, архітектури, містобудування та археології. Також народні промисли, такі як ткацтво та столярство, є визначними туристичними ресурсами району, з найбільшою насиченістю історико-культурних туристичних ресурсів у районному центрі[17].

Рекреаційно-туристичний потенціал Волині включає воду, ліси, культурно-історичні ресурси, мінеральні води та лікувальні грязі.

Водні ресурси є важливою частиною туристичного потенціалу області.

Територія регіону насичена поверхневими водами. Тут понад 230 великих і малих озер, загальною площею 150,9 квадратних кілометрів. Об'єм водної маси озера становить 943,65 млн куб. Значна частина обсягу припадає на озера площею 1,01-5,0 км² (18%) і 20,1-25 км² (13%). Найбільші з них Світязь, Пулемецьке, Турське. Основна частина озер знаходиться в поліській частині краю. В районі є три озерні дестинації - Західний Буг, межиріччя Західного Бугу та Прип'яті, басейн Прип'яті[32].

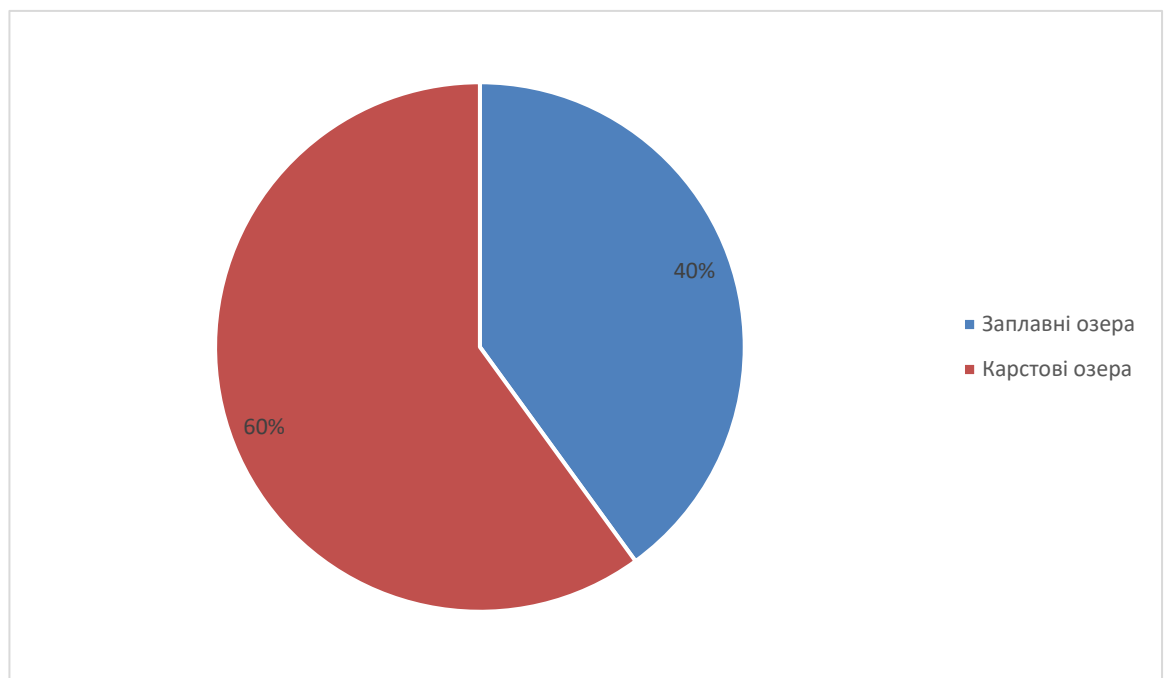

Рис.2.1. Характеристика озер в басейні Західного бугу

Джерело: розроблено автором на основі[43]

У басейні Західного Бугу, які об'єднані в Шацьку групу, налічується понад 80 озер, з них 32 заплавних і 48 карстових озер(Рис.2.1). Якість води карстових озер прісна, насичена киснем, реакція нейтральна або слаболужна, мікроорганізми чисті. Більшість із них – озера. Довжина озера Світязь – 9,3 км, ширина – 4,8 км, середня глибина озера – 7 метрів, а найглибша частина – 58,4 метра. З 22 озер цієї групи для рекреаційного використання придатні лише 9. Друга група озер розташована в місці злиття річок Сибуг і Прип'ять. Найбільшими озерами цієї групи є Тур, Волянське та Синове. Їх дно, як

правило, піщане, з пляжами вздовж узбережжя та прилеглими лісами. У басейні Прип'яті переважають заплавні озера, яких налічується понад 20, кожне площею більше 10 га. Найбільшими озерами цієї групи є Люб'язь, Біле, Волянське, Дольське, Шипи, Сирче, Рогозне та Мале Люб'язьке[17].

Майже 130 річок: Прип'ять, Турія, Стир, Стохід, які живлять басейни Балтійського і Чорного морів. Через західний кордон області протікає Західний Буг, до вододілу якого в межах Волині належать 24 річки (Луга, Луга-свинорийка, Неретва). Середня густота річкової мережі в басейні Прип'яті коливається в межах 0,25-0,47 км/км², в басейні Західного Бугу - 0,22-0,35 км/км². Таким чином, через Волинську область проходить вододіл між річками двох морських басейнів. В озерах і річках області водиться 35 видів риб, включаючи коропа, карася, луціана, сома, вугра, окуня, судака, щуку та судака.

Така велика кількість озер і річок дозволила розвивати більшість видів відпочинку та оздоровлення, пов'язаних з водно-рекреаційними ресурсами Волині. Таким чином, водні ресурси області мають великий невикористаний потенціал як основу для будівництва рекреаційних центрів, пансіонатів і рекреаційних зон для короткочасного відпочинку на узбережжі[17].

Лісові ресурси. Понад 700 тисяч гектарів Волині займають хвойні та змішані ліси, зелені насадження, серед яких найбільш поширені сосна, ялина, дуб, береза, граб, ясен, клен. Є тут і унікальні породи дерев: модрина, дуб черешковий і червоний, кедр сибірський, піраміда і туя. Площа лісів загальнодержавного значення становить 447 тис. га, з них лісистість — 368,8 тис. га (88,2%), функціонує 14 державних лісгоспів, Шацький національний природний парк, Черемський природний заповідник. У поліських регіонах лісистість становить близько 45%, у лісостепових – лише 5% від загальної лісистості краю.

Ліси державного значення за господарським призначенням поділяються на дві категорії. Першокласні ліси займають площу 97,7 тис. га. Серед них зелені лісосмуги (38,1 тис. га), спеціальні ліси та лісові масиви

(25,7 тис. га), захисні смуги вздовж залізниць (63 тис. га), захисні смуги вздовж автомобільних доріг (87 тис. га), захисні смуги вздовж річок (18,9 тис. га). є основним типом лісу рекреаційного призначення. Площа лісів другої групи становить 331,3 тис. га. Це ліси для забудови (312,8 тис. га), а також спеціальні лісові ділянки та спеціальні дороги (18,5 тис. га)(Рис. 2.2).

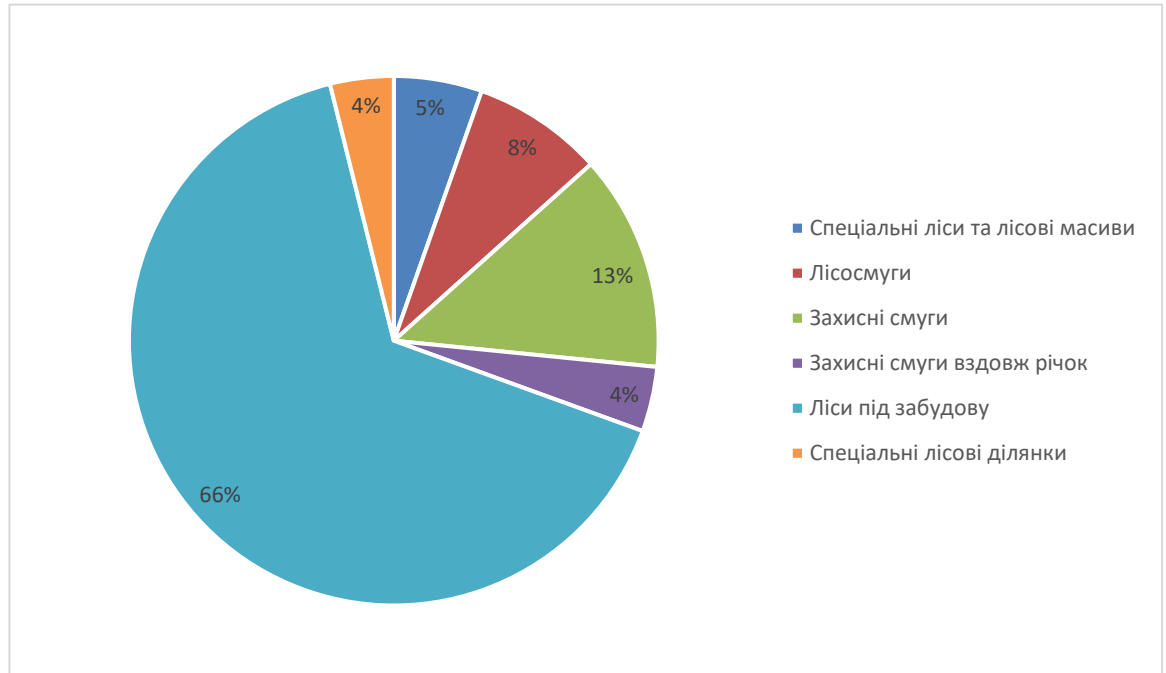

Рис.2.2. Структура лісових ресурсів Волинської області

Джерело: розроблено автором на основі[22]

Тваринний світ представлений лосем, оленем благородним, сарною, зайцем, кабаном, лисицею та більш рідкими видами – зубром, бобром, видрою, лелекою чорним, чаплею сірою, фазаном, тетеревом та іншими. Їхні колекції, особливо міських жителів, вважаються одним із найпривабливіших і найкорисніших видів розваг. Ягоди та гриби в основному вирощують у польській частині краю. Серед грибів, які ростуть у лісах області, переважають лисички, мальви, маслюки, підосичники, білі гриби. Найпоширенішими ягодами є чорниця, журавлина, малина, ожина. Рослинний і тваринний світ Волині, створені в останні роки державні парки і заповідники складають Національний фонд природно-заповідного фонду, який дбайливо зберігається для нинішніх і майбутніх поколінь[9].

Лісові ресурси можуть займати домінуюче місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу регіону, задовольняти різноманітні потреби населення у короткочасному та довгостроковому відпочинку, лікуванні, відновленні тощо.

Культурно-історичні ресурси. Культурно-історичні ресурси Волинської області є дуже багатими та різноманітними. Це територія зі значною кількістю історичних пам'яток, замків, фортець, храмів, костелів, археологічних пам'яток, музеїв, які відображають історію, культуру та традиції народів, які колись жили на цій землі. Крім того, Волинь відома своєю народною архітектурою, національними парками, заповідниками, де можна побачити незвичайні природні пам'ятки та багато іншого. Загалом, Волинська область має значний культурний потенціал, який привертає туристів з усієї України та світу. Культурно-історична спадщина Волині відображає різноманітність народів, що тут мешкали, та їхні взаємовпливи. Тут можна знайти пам'ятки культури та національних традицій українців, польської та єврейської культур, татарської спадщини та багато інших[15].

Регіон багатий історичними, архітектурними, літературними та мистецькими пам'ятками, завдяки яким відвідувачі можуть задовольнити свої пізнавальні інтереси. Особливо примітний Луцький замок – оборонна споруда XIII ст. Побудований литовським князем Вітовтом Любартом, він був відновлений. Петропавлівська Троїцька церква (XVIII ст.) побудована в стилі раннього бароко і багато прикрашена скульптурою та фресками. Вражає комплекс Воздвиженського братства (1617 р.), домініканський монастир, монастир василіанів, нині діючий жіночий Зимненський монастир, Володимир-Волинський Успенський собор (XII ст.) тощо[1].

Волинь часто називають Лесиною землею, адже саме Леся Українка у своїй безсмертній книзі «Лісова пісня» увінчала красу й неповторність природи, звичаїв і легенд цієї прекрасної частини країни. У селі Колодяжному, де тривалий час проживала родина Косачів, є садиба-музей поетеси. Місто Устилуг пов'язане з ім'ям видатного композитора І.

Стравінського, який жив і працював в ньому близько 20 років.

Мінеральні води та лікувальні грязі. У Волинській області відкрито родовища мінеральних вод, що дало змогу розвивати рекреаційні курорти. Так, біля села Ратне, поблизу Осниці, існує сільський екскурсійний санаторій «Лісова пісня», де широко використовують гідрокарбонатно-кальцієву, гідрокарбонатно-натрієву та хлоридно-кальцієву мінеральні води. Підходить для лікування серцево-судинної системи, системи кровообігу, гіпертонії, периферичної нервової системи та інших захворювань. Підвищена мінералізація хлоридно-натрієвих вод – 12-13 мг/л – поширена поблизу села Журавичі Ківерцівського району. Ці води містять такі домішки, як бром, йод, радон, і використовуються для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, органів дихання та травлення. Поблизу м. Ковеля розвідано хлоридно-натрієво-йодо-бромні води. В районі функціонують 43 питні пункти лікувальної мінеральної води. Їх оперативні резерви не встановлені та потребують подальших досліджень[3].

Для виявлення та використання для лікування в районі обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей. Це гіпсово-сульфатні торфи мінералізацією 2–3 г/л. Ця грязь жирна, має високу теплоємність, бактерицидність, гігроскопічність, низьку теплопровідність. Вони містять багато органічних сполук (бітум, віск, смоли, органічні кислоти, дубильні речовини, лігнін, цукру, крохмаль, ефірні олії, бальзами та ін.). До неорганічних компонентів належать оксид заліза, сіль амонію, сполуки бору, барію, стронцію, титану, цирконію, ванадію, срібла, хрому, золота, йоду та ін[19].

Мальовнича природа Волинської області приваблює туристів у зони відпочинку та оздоровлення. Найвідомішим з них є Шацький природний національний парк, створений у 1983 році, площею 328 тис. га, що включає понад 20 озер (у тому числі Люцимер, Чорне та ін.). Одним із найбільших природних озер України є Світязь, яке бере свій початок із карстових форм рельєфу, а вода артезіанського джерела дуже прозора та м'яка, що має цілющі

властивості. Довжина озера 9,3 км. Невеликий острівець площею 7 гектарів розташований майже посередині озерного краю. Національний парк включає рекреаційну зону озера Племець площею 1638 гектарів із середньою глибиною більше 4 метрів і максимальною глибиною близько 20 метрів. Озеро Пісочне площею 188 га з максимальною глибиною води 16,2 м. сформоване карстовими формами рельєфу. Парк багатий на тваринні та рослинні ресурси та рідкісні рослини[11].

Також, одним з самих багатих на рідкісні природні ресурси, є Черемський природний заповідник. Заповідник став охороною екосистеми регіону, яка сформувалася навколо одного з найбільших у Європі боліт - Черемського болота. Воно має унікальне значення для біосфери та вважається цінним водно-болотним угіддям міжнародного значення. Також на території заказника є озера – Черемське, глибиною 8 метрів та Редичі, глибиною 4,5 метри. Символом заповідника є рідкісна рослина – шейхцерія болотна. Завдяки наявності цього червонокнижного виду Черемські болота не були осушені, а в кінці XX ст. була створена заповідна зона. Саме ці рослини є важливою цінністю Черемського заповідника. 57 видів рослин, які обрали своєю домівкою територію заповідної території, занесені до Червоної книги України, а деякі навіть до Європейського Червоного списку. У заповіднику також охороняється 84 види рідкісних тварин[11].

У 2020 році область прийняла близько 409 тисяч туристів, що на 36,6% менше, ніж у 2019 році. При цьому загальна кількість ночувальних місць зменшилася на 3,3% - до 8,5 тис. місць.

Також важливо відзначити, що туристична інфраструктура в області змінюється та розвивається з року в рік. Наприклад, в 2021 році відкрилися нові готелі та курорти, такі як "Волинь" у Луцьку та "Маяк" на озері Шацьк.

Згідно зі статистичними даними, кількість суб'єктів туристичної діяльності збільшується щороку. На рис. 2.3 відображено зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності.

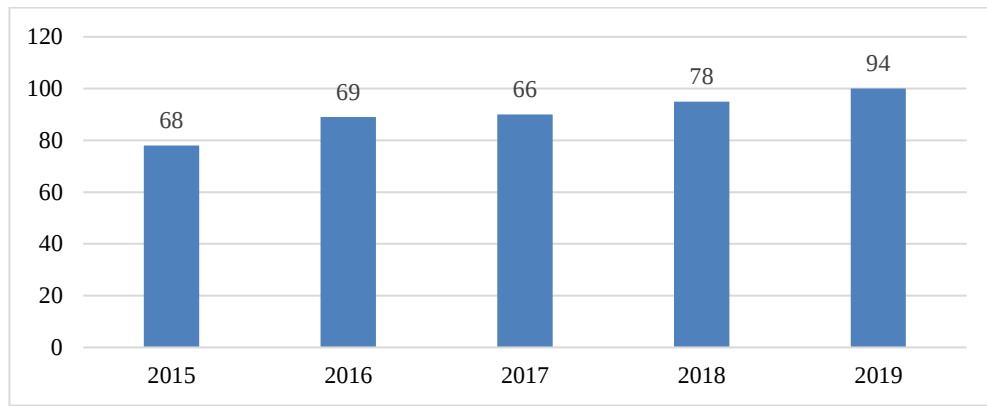

Рис. 2.3. Кількість суб'єктів туристичної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Таблиця 2.1 відображає кількість туристів, які були обслуговані туроператорами та турагентами в Волинській області протягом періоду з 2015 по 2022 рік. Ці дані дозволять проаналізувати динаміку туристичного потоку в регіоні за останні роки та зробити висновки щодо розвитку туризму в області.

За період з 2015 по 2022 рік в області спостерігалися проблеми, що пов'язані з розвитком туризму. Зокрема, однією з основних проблем є низький рівень розвитку інфраструктури, яка не завжди відповідає потребам туристів. Недостатнє фінансування та неефективне використання ресурсів відповідальних органів державної влади є іншою проблемою, що гальмує розвиток туризму в регіоні[23].

Також, однією з головних проблем є недостатній рівень послуг, що надаються туристам. Наприклад, більшість готелів і ресторанів не мають відповідної інфраструктури та сервісу, що відповідали б міжнародним стандартам. Крім того, проблема відсутності належної реклами та маркетингу відповідних туристичних послуг ускладнює привабливість регіону для туристів.

Також, у зв'язку з пандемією COVID-19, туристична галузь зазнала суттєвих втрат. Заборони та обмеження на подорожі та збільшення кількості випадків захворювання на COVID-19 стали чинниками, що призвели до значного зменшення кількості туристів, які відвідували Волинську область у 2020 році.

Таблиця 2.2

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами в
Волинській області 2015-2021 рр.

Роки	Кількість туристів, зокрема:			
	обслуговувані суб'єктами туристичної діяльності	В'їзні (іноземні) туристи	Виїзні туристи	Внутрішні туристи
2015	15620	645	9327	5648
2016	26526	486	19446	6594
2017	17047	679	12429	3939
2018	21807	448	15396	5963
2019	27403	556	23635	3212
2020	10047	19	9164	864

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Не дивлячись на ці проблеми, в сфері туризму Волинської області можна побачити позитивну тенденцію.

За останні роки в області було здійснено ряд заходів щодо розвитку туризму. Наприклад, було запущено проект "Синя книга" з метою збереження культурної спадщини області та підвищення її привабливості для туристів. Також проводяться різноманітні фестивалі та заходи, що сприяють приверненню уваги туристів[11].

Отже, хоча є проблеми в сфері туризму Волинської області, зростаюча кількість суб'єктів туристичної діяльності та туристів свідчать про позитивну динаміку. Важливо продовжувати працювати над розвитком туризму в регіоні та вирішувати існуючі проблеми, щоб зберігати та збільшувати потенціал Волинської області як туристичного напрямку.

2.2 Аналіз природного компонента Черемського природного заповідника

Черемський природний заповідник розташований в східній частині Волинської області, на межі з Рівненською областю, за 6 км на північ від села Замостя. Заповідник являє собою природний територіальний комплекс майже не порушених діяльністю людини ділянок малопорушених лісів, де збереглося унікальне евтрофне (перехідне, підвищеної зволоженості) осоково-торфово-мохове болото Черемське (місцева назва «Чирмуське»), серед яких озера Черемське та Редичі. Заповідник розташований віддалено від густонаселених районів, не має ліній електропередач, на його території є дороги з твердим покриттям, які наближені до Рівненського природного заповідника (Білоозерського відділення) та межують із 30-кілометровою зоною Рівненської АЕС (м. Вараш)[14].

У Черемському природному заповіднику росте 766 видів вищих судинних рослин і 83 види мохоподібних. Серед нижчих рослин 53 види лишайників і 54 види водоростей. Найпоширенішими видами є трав'янисті рослини, які представлені в усіх екорегіонах заповідника. Деякі рослини, які ростуть на заповідних територіях, дуже вологолюбні, тому їх присутність поєднується з наявністю боліт, ставків і вологих лісів, а інші добре почувуються в сухих хвойних лісах. Це пояснюється тим, що рослини, їх кількість і тип залежать від ґрунту, на якому ростуть певні дерева, і цей тип рослин зустрічається у всіх біомах, незалежно від типу ґрунту[14].

На території Черемського природного заповідника є 6 видів рослин занесених до додатку 1 Бернської конвенції: Альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa*L.), Зозулині черевички справжні (*Cypripedium calceolus*L.), Жировик Лезеля (*Liparis loeselii*(L.) Rich.), Сон широколистий (*Pulsatilla Latifolia*Rupr.*Pulsatilla*), Льоно-лисник безприквітковий (*Thesium ebracteatum*Hayne), Дикран зелений (*Di-cranumviride*(Sull., Lesq.) Linbd.) [11].

Рис. 2.4. Карта-схема Черемського природного заповідника
Джерело: фотографія стенду

Також тут зростають 4 види рослин занесених до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, Європейсько-го червоного списку: Глід Український (*Crataegus ucrainica* Pojark), Зозулині черевички справжні (*Cypripedium calceolus* L.), Смілка литовська (*Silene lithuanica* Zapal), Козельці Українські (*Tragopogon ucrainicus* Artemcz).

Ареали «червонокнижних» видів встановлюються шляхом картографування їх відомих місцезнаходжень. Концентрація місць показує їх ареал поширення, а на загальному фоні вони виділяються підвищеною кількістю «червонокнижних» видів, тобто є центральними для концентрації біорізноманіття. Обробка цих карт за допомогою географічних інформаційних систем може виділити райони зі зростаючою концентрацією середовищ існування червонокнижних видів.

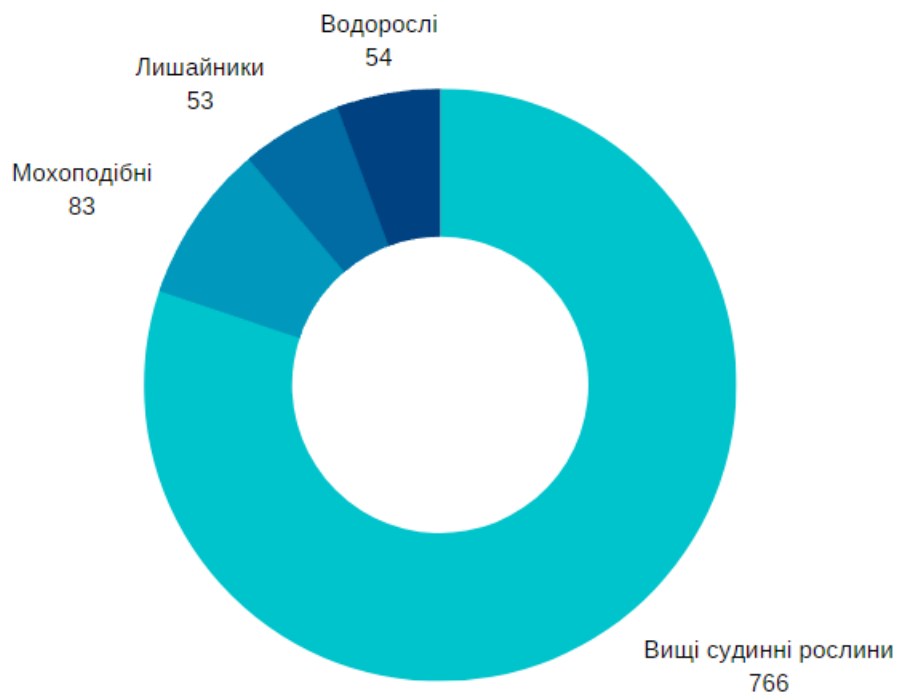

Рис. 2.5. Види рослин на території Черемського природного заповідника

Джерело: Джерело: розроблено автором на основі[32]

Ареал рослин Додатку 1 Бернської конвенції, окрім території Черемського природного заповідника, поширюється також на такі об'єкти природно-заповідного фонду: Альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa* L.) - Шацький Національний природний парк, Ландшафтний заказник «Мошне», Ландшафтний заказник «Чахівський»; Зозулиний чобіток (*Cypripedium calceolus* L.) – Шацький національний природний парк, Літинський ландшафтний заказник, Воротнівський заказник, НПП «Прип'ять-Стохід», Любомльський рослинний заказник, Туричанський комплексний заказник»; Жировик Лезеля (*Liparis loeselii*(L.) Rich.) – Шацький національний природний парк; Сон широколистий (*Pulsatilla Latifolia*Rupr.*Pulsatilla*) – пам'ятка природи «Дубинка», Пам'ятка природи «Рослина Різнолісся», заказник «Папики», ландшафтний заказник

«Кашівський», лісовий заказник «Заріччя», заказник рослин ім. «Дубовий закит»[11].

Такі рослини занесені до Міжнародного червоного списку, як: Льонолісник безприквітковий (*Thesium ebracteatum* Hayne), Дикран зелений (*Dicranum viride* (Sull., Lesq.) Linbd.), Смілка литовська (*Silene lithuanica* Zapal), Козельці Українські (*Tragopogon ucrainicus* Artemcz), знаходяться лише на території Черемського природного заповідника[11].

Фауна заповідника також є насиченою і багатою. За зоогеографічними параметрами ЧПЗ належить до бореальної лісової зоогеографічної зони Західно-Волинської зоогеографічної зони. Серед основної та найбільш типової фауни в заповіднику слід звернути увагу на фауну водойми та болотний комплекс соснових лісів, широколистяно-чагарникові ліси, посушливі пустки та луки. За попередніми даними, в заповіднику зареєстровано 213 видів хребетних, з них 18 видів риб, 13 видів земноводних, 7 видів плазунів, 140 видів птахів, 35 видів ссавців. Серед риб – морський окунь, гібеля, карась золотистий, щука, дорада, оскозобиця, окунь, плітка, карась, лин, дорада, вугор (раніше зустрічався в Черемському озері) та інші. Багато земноводних, особливо зелена жаба, трав'яна жаба, гостроморда жаба, сіра і зелена жаби, саламандра, червоночеревець.

Рептилії: рідше зустрічаються болотна черепаха, живородні ящірки, мідянка, гадюка звичайна, вертуха, на відміну від звичайних видів, таких як ящірка ставкова та вуж звичайний. Є також дрібні гризуни та комахоїдні. Найбільшими представниками парнокопитних є лось, благородний олень (дуже рідко), козуля. Тут водяться вовк, рись європейська, єнотовидні собаки, лисиці, борсуки, видра річкова, норка європейська, горностай, норка лісова та ін. Збереження природно-географічних особливостей території сприяє розвитку представників великої кількості підводної фауни. За підрахунком подібних територій, на території заповідника повинно бути не менше 2000 найпростіших.

Найважливішим об'єктом заповідника є Черемське болото. Регіон

нещодавно отримав міжнародний статус, і це не дарма, оскільки він справді має екологічне значення для світу. Науковці стверджують, що колись на цьому місці було велике озеро, а крім болота, було ще два менших – Черемське та Редичі. Дістатися до водойм дуже і дуже складно, оскільки вони ніби заховані в болотах, а добиратися до Редичів дуже не безпечно[11].

2.3. Оцінка туристичного потенціалу Черемського природного заповідника

Черемський заповідник, одне з небагатьох місць, де збереглися торфовища та болота в тому виді, в якому вони були з стародавніх часів. Багато боліт Полісся зникли опісля шаленого їх осушення під час великого осушення боліт, розпочатої Польщею у міжвоєнний період, що порушило водний баланс в регіоні та можливість води до самоочищення. Торф'яні болота є дуже цінні, оскільки зазвичай ці екосистеми поглинають приблизно 15 тисяч кілограм вуглекислого газу на рік з 1 гектара землі, зменшуючи викиди парникових газів та пом'якшуючи наслідки глобального потепління і змін кліматичних умов[29].

Черемські болота поглинають близько 17 тисяч кілограм CO₂ на рік. Натомість сухі, деградовані торфовища є джерелом викидів парникових газів в атмосферу. Наразі в Україні відомі лише два болота з екологічними стежками, якими можна без ризику промочити ноги дістатися центральної частини – Бондарівське у Межиріченському парку та Черемське на Волині.

До заповідника веде ґрунтово-кременева дорога, то ж дістатися туди не зіставить великих проблем. Також є паркувальні місця, але після цього потрібно буде йти пішки.

Заповідник знаходиться далеко від населених пунктів, по його території немає ліній електропередач, прокладено дороги, його територія знаходиться поруч з Рівненським заповідником, що є досить незвично в

сьогоднішніх реаліях і дозволяє насолодитися природою максимально при мінімальній шкоді для багатой флори і фауни.

Територія заповідника має досить багато цікавих історичних фактів. Наприкінці ХІХ століття передбачалося осушити територію, але відсутність залізниці та ґрунтових доріг завадила освоєнню території. Пізніше, за часів Польщі, було побудовано кілька рекультивованих каналів, щоб покращити умови для міграції лісових видів[16].

В ті часи до залізничної станції Маневичі коні тягнули вагони, наповнені столітніми дубами, соснами та ялинами. Тодішні свідки розповідали, що заготовлений матеріал експортували до Польщі, Нідерландів та Бельгії через низьку вартість деревини. Пізніше в районі Сузанки розташувалися війська під проводом польського генерала Сазанського, від чого, ймовірно, місцевість Сузанки отримала свою назву. Хоча існує й інша версія походження назви цього відомого памфлету. У далекому минулому навіть представники польської шляхти з Варшави приїжджали відпочити на природу, жили в глухих болотистих лісах і ходили на полювання[8].

На острові біля озера розбили дерев'яний парк для дозвілля та відпочинку, а на болоті проклали спеціальну дощату доріжку. Пані Сюзанка часто відвідувала рябчиків і полювала на них, звідси й пішла його назва. Тоді з сучасною територією заповідника були пов'язані бурхливі події партизанського руху під час Другої світової війни. В районі Кухів Груд дислоковувалася партизанська група. На північному сході заповідника збереглося кілька могил невідомих солдатів. В районі Сузанки встановили пам'ятник партизанам та були відбудовані певні утриття по подоби тих, якими користувались солдати. 22 вересня 2002 року на базі заповідника відбулися урочисті урочистості та мітинг з нагоди 60-річчя партизанського руху Волині.

Для туристів були створені екологічні стежки. У Черемському природному заповіднику було розроблено пішохідний маршрут з метою природоохоронної обізнаності та популяризації унікальних куточків дикої

природи в західній частині Полісся. Основною метою екологічної стежки «Черемський заповідник» є формування екологічної культури народу, освіта в галузі природничих наук, виховання бережливого ставлення до навколишнього природного середовища, пропаганда природоохоронних концепцій та основ ботаніки та захист тварин. За типом стежка комплексна (навчально-краєзнавча з науковими елементами), переважно розширює кругозір відвідувача з природничих предметів: екології, біології (ботаніка, зоологія), географії та історії, краєзнавства та лісівництва. У меншій мірі маршрут виконує рекреаційну функцію через абсолютний заповідний статус території[11].

Загальна довжина цього туристичного маршруту становить 3450 метрів, які поділяються на 7 ланок. Шлях є досить різноманітним, тому що тут є багато об'єктів для спостереження: це рідкісна флора і фауна; гідрологічні об'єкти; льодовики, карсти; еолові форми рельєфу; історичні факти, події – все це має суттєве значення. Є різні способи проходження цього маршруту:

- короткий, він проходить через партизанські схрони. Довжина цього маршруту приблизно 350 метрів, подорож і повернення займає близько однієї години;
- основний, йде до Черемського болота біля альтанки та самої високої точки, завдовжки 2250 метрів. Дорога і повернення займає не більше 4-5 годин;
- розширений, Черемське озеро, відстань до якого 3450 м. Подорож з місця початку займе приблизно вісьми годин.
- розширений з радіальним заходом, цей маршрут також включає в себе вольєр тварин у Карасинському лісництві.
- комплексний, є багатоденним і включає в себе багато пам'яток Маневицької громади, на території якої заповідник і знаходиться.[32]

Аналізуючи туристичний потенціал Черемського природного заповідника, потрібно охарактеризувати всі сторони, включаючи сильні та

слабкі, а також загрози і можливості. В даному SWOT – аналізі ми можемо проаналізувати на якому рівні знаходиться на даний момент цей заповідник(Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

SWOT-аналіз туристичного потенціалу Черемського заповідника

Сильні сторони	Слабкі сторони
1) Вигідне розташування, неподалік від заповідника проходять 2 траси міжнародного значення, а також залізнична лінія; 2) Унікальне природне середовище; 3) Умови, для безпечного туризму в унікальній біосфері; 4) Великий біом, величезна кількість унікальних рослин і тварин; 5) Наявність історичних пам'яток.	1) Нерозвиненість туристичної інфраструктури в самому заповіднику і навколо нього; 2) майже повна відсутність готелів; 3) небезпечність подорожі поза стежками; 4) недостатня кількість інфраструктури для міжнародних туристів; 5) Мала кількість турів 6) Мала впізнаваність заповідника 7) Конкуренція з більшими туристичними об'єктами області.
Можливості	Загрози
1) Розвиток інфраструктури 2) Розвиток міжнародної співпраці 3) Створення екскурсійних і туристичних маршрутів 4) Збільшення прибутків	1) Війна 2) Нестабільність в економіці 3) Пандемії 4) Відсутність розвитку і коштів, та продовження стагнації. 5) Перевантаження туристами.

Джерело: розроблено автором на основі[11]

Проаналізувавши дану таблицю, можемо дійти до висновку, що Черемський природний заповідник має, як сильні, так і слабкі сторони. В даному аналізі показані всі можливості і загрози, які мають дати потенційним інвесторам, перспективи майбутніх їх вкладень в цей прекрасний край.

З сильних сторін можна виділити саме розташування заповідника. Залізнична станція Маневичі може прийняти туристів, як з України, так і з других країн. Також, унікальність природного масиву дозволяє туристам побачити такі рослини та тварини, яких в своїх населених пунктах побачити просто неможливо.

Згідно з таблицею 2.3, слабкими сторонами є майже повна відсутність туристичної інфраструктури, та відсутність готелів. Найближчим готелем є “готель Оскар” в селищі міського типу Маневичі, до якого 15 кілометрів. Черемський природний заповідник має обмежені стежки, тому що частина території є небезпечною для туристів. І це не дозволить зробити це місце “Меккою світового екотуризму”, але все ж велику кількість зацікавлених туристів може задовільнити.

Висновки до 2 розділу

У розділі було проведено оцінку організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області. В результаті аналізу було виявлено, що заповідник має великий туристичний потенціал, проте його реалізація здійснюється недостатньо ефективно.

Однією з причин недостатньої ефективності є відсутність чіткої стратегії розвитку туризму в заповіднику та відповідних програм і проектів. Крім того, недостатньою є інфраструктура та обслуговування туристів. Також, відсутність належного контролю за відвідувачами може спричинити негативні наслідки для навколишнього середовища.

Проте, заповідник має позитивний досвід у залученні місцевих громад до розвитку туризму, що сприяє залученню фінансових та інших ресурсів для підтримки діяльності заповідника та збереження його природних ресурсів.

Отже, для підвищення ефективності організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області необхідно розробити чітку стратегію розвитку туризму, поліпшити інфраструктуру та обслуговування туристів, здійснювати контроль за відвідувачами та залучати місцеві громади до розвитку туризму в заповіднику. .

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику

Волинська область має каркас екомережі, що складається з екокоридорів, відновлюваних територій та природо-заповідних ядер. Ці елементи не завжди збігаються з центрами біорізноманіття і, у деяких випадках, порушена екосистемна цілісність резерватів. Тому дуже важливим є процес розширення наявних та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду. Указом Президента України №1129/2008 від 1 грудня 2008 року передбачено розширення Черемського природного заповідника та створення національного природного парку "Західне Побужжя" з метою забезпечення підтримання екологічної рівноваги, збереження, відтворення та ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають велику природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність[11].

Черемський природний заповідник - це заповідна територія, яка розташована в Волинській області на заході України. Він був створений у 2001 році з метою збереження рідкісних видів тварин та рослин, а також унікальних природних екосистем болотянистої місцевості на території минулого Маневицького району.

Проблеми, які виникають в Черемському природному заповіднику, пов'язані зі збереженням та захистом його території та біорізноманіття. Одна з головних проблем полягає у недостатньому фінансуванні та забезпеченні необхідного рівня охорони заповідника. Це може призвести до погіршення стану екосистем, а також до втрати рідкісних видів тварин та рослин.

Іншою проблемою є відсутність ефективного контролю за нелегальним полюванням та збиранням рідкісних видів тварин та рослин на території заповідника. Це також може негативно вплинути на біорізноманіття та екосистеми заповідника.

Крім того, на території заповідника можуть виникати конфлікти між захистом природи та інтересами місцевих жителів, які мають традиційні звичаї та займаються традиційними галузями господарства. Такі конфлікти можуть призвести до зниження підтримки місцевого населення та негативно вплинути на реалізацію програм з охорони та збереження заповідника[11].

Дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику є дуже важливою темою, оскільки такі екосистеми мають велике значення для збереження біорізноманіття та екологічної рівноваги.

Однією з найважливіших проблем є захист екосистеми від шкідливого впливу туристів. Болотяниста місцевість Черемського природного заповіднику є дуже чутливою до впливу людини, тому необхідно розробляти стратегії, які дозволять зберігати ці екосистеми, забезпечуючи одночасно доступність для туристів.

Іншою проблемою є розробка інфраструктури для екологічного туризму. Необхідно враховувати особливості цієї екосистеми та розробляти інфраструктуру, яка не порушує природну рівновагу[32].

Дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику допоможе розробити ефективні стратегії для збереження біорізноманіття та підтримки стійкого розвитку регіону.

Екологічний туризм в Черемському природному заповіднику вимагає розробки програм та екскурсій, які дозволяють туристам ознайомитися з природними особливостями регіону та його біорізноманіттям. Проте, при цьому потрібно враховувати питання збереження природних ресурсів та екологічної безпеки.

Також необхідно враховувати місцеву специфіку та традиції, зокрема

зв'язані з рибальством та збиранням ягід та грибів. Необхідно забезпечити співіснування екологічного туризму та традиційних видів господарської діяльності місцевих жителів.

Важливим елементом організації екологічного туризму є розробка програм та екскурсій, які дозволяють туристам ознайомитися з природними особливостями місцевості та її різноманіттям[34].

Для забезпечення стійкого розвитку регіону та підтримки біорізноманіття необхідно провести дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику та розробити ефективні стратегії.

Розглянемо головні проблеми організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику(Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Головні проблеми організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику

Проблеми організації екологічного туризму в заповіднику
1) Недостатня кількість турів і екскурсій; 2) Мала увага до проблем розвитку туризму в регіоні; 3) Недостатній аналіз території, яка не входить до екологічних стежок; 4) Мала нормативно-правова база, яка не дозволяє розвивати інфраструктуру; 5) Недостатня кількість кваліфікованих гідів і екскурсоводів; 6) Майже повна відсутність туристичної інфраструктури і засобів поселення поблизу.

Джерело: розроблено автором

Одним з можливих рішень є встановлення меж територій, які можуть бути використані для туризму, та територій, де це заборонено. Для цього необхідно провести аналіз територій, які мають особливу природну цінність, та відмітити їх на карті. Таким чином, можна забезпечити захист цих територій від надмірного використання та руйнування.

Додатково, можна розробити інформаційні матеріали, які б допомагали туристам краще орієнтуватися у регіоні та дотримуватися екологічних правил поведінки. Також можна встановити спеціальні правила для туроператорів та готелів, щоб забезпечити відповідність їх діяльності стандартам екологічної безпеки[45].

У результаті цих заходів можна забезпечити збереження біорізноманіття та стійкий розвиток регіону, що дасть можливість не лише задовольняти потреби туристів, а й зберігати природні ресурси для майбутніх поколінь.

Важливим аспектом організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику є залучення місцевих жителів до цього процесу. Вони можуть стати гідами, які проводитимуть екскурсії та розповідатимуть про особливості свого регіону. Такий підхід не тільки дозволить підвищити якість екскурсій, а й забезпечить зайнятість місцевих жителів та збільшить дохід населення регіону[45].

Також необхідно враховувати можливі наслідки для довкілля та екологічної безпеки, які можуть виникнути в результаті зростання числа туристів. Один з можливих рішень - обмеження кількості туристів, які можуть одночасно перебувати на деяких територіях. Також важливо забезпечити ефективну систему збору відходів та вивезення їх з регіону, а також обмежити використання палива та ресурсів, які можуть негативно вплинути на довкілля.

Одним з питань, яке потрібно враховувати при організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику, є безпека туристів. Організатори туристичних програм повинні забезпечити належний рівень безпеки туристів та дотримуватися стандартів безпеки та здоров'я. Крім того,

необхідно забезпечити належний рівень підготовки гідів та працівників туристичної індустрії, які будуть працювати з туристами.

Узагалі, організація екологічного туризму в Черемському природному заповіднику - це складний та багатогранний процес, який потребує комплексного підходу та співпраці між всіма зацікавленими сторонами. Необхідно враховувати інтереси туристів, місцевого населення, довкілля та регіону в цілому. Такий підхід дозволить забезпечити стійкий розвиток туризму та підвищити якість життя місцевого населення.

В 2018 році було проведене Дослідження "Моніторинг популяцій раритетних видів судинних рослин Черемського природного заповідника (Західне Полісся, Україна)" проводилося з метою вивчення стану популяцій рідкісних та зникаючих видів судинних рослин у Черемському природному заповіднику[11].

Дослідження було проведене в 2018 році на території заповідника, в ході якого було виявлено та описано 23 види рослин, що потребують спеціального захисту. Для кожного виду було проведено оцінку кількості та стану популяцій, а також були зібрані зразки для подальшого вивчення.

Загалом, дослідження показало, що популяції раритетних видів судинних рослин у Черемському природному заповіднику перебувають у критичному стані через деградацію природних умов та антропогенний тиск. Рекомендації щодо збереження та відновлення популяцій включають запровадження заходів з охорони та відновлення природного середовища, контроль за забудовою та забрудненням території, а також посилення популяцій шляхом штучного запліднення.

Дослідження було опубліковано у науковому журналі "Flora and Fauna" у 2019 році[11].

Для досягнення цих цілей необхідно проводити постійну моніторинг та оцінку стану екологічного середовища, регулювати кількість туристів та їх діяльність на певних територіях, забезпечувати належний рівень безпеки туристів та екологічної безпеки.

Крім того, важливим елементом організації екологічного туризму є освіта та інформаційна робота з туристами та місцевим населенням. Туристи повинні бути свідомі впливу своєї діяльності на довкілля та знати, як діяти в екологічно вразливих зонах. Місцеве населення повинне мати інформацію про те, як організувати екологічний туризм та як він може сприяти стійкому розвитку регіону.

Таким чином, організація екологічного туризму в Черемському природному заповіднику - це складний та багатогранний процес, який потребує постійної уваги та співпраці всіх зацікавлених сторін. Однак, якщо цей процес буде правильно організований та контрольований, то він може стати важливим чинником розвитку туризму та збереження біорізноманіття регіону[40].

Отже, організація екологічного туризму в таких місцевостях потребує комплексного підходу та співпраці різних зацікавлених сторін. Досягнення успіху в цьому напрямку можливе за умови реалізації ефективних стратегій збереження природних ресурсів, моніторингу та оцінки впливу туризму, розвитку екологічного туризму та співпраці з місцевими громадами та владою. Важливо також забезпечити підвищення обізнаності туристів про важливість збереження природних ресурсів та поведіння у природних умовах.

З метою забезпечення сталого розвитку екологічного туризму в Черемському природному заповіднику необхідно здійснювати постійний моніторинг стану навколишнього середовища та впливу туризму на природні екосистеми. Також важливо проводити науково-дослідні роботи щодо вивчення екологічного стану цих територій та розробки ефективних методів збереження біорізноманіття[42].

У разі правильної організації екологічного туризму в заповіднику можна досягти багатьох позитивних результатів, таких як збереження природних ресурсів, підвищення якості життя місцевих жителів, розвиток економіки регіону та привернення туристів. Однак, для досягнення цих результатів необхідно враховувати особливості природних екосистем та дотримуватися принципів сталого розвитку.

3.2. Впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику

Міжнародний екологічний туризм є швидко зростаючою галуззю туристичної індустрії. Згідно зі звітом Всесвітньої туристичної організації, у 2019 році міжнародний туризм в цілому зріс на 4%, досягнувши позначки в 1,5 мільярда міжнародних туристичних прибуттів. В цей час, екологічний туризм складає лише частину загальної кількості туристичних подорожей, проте його популярність постійно зростає.

За даними Всесвітньої організації туризму, міжнародний екологічний туризм становить більше 7% всіх міжнародних подорожей. Щодо доходів, екологічний туризм оцінюється у 600 мільярдів доларів США щорічно, що становить більше 6% всіх доходів туристичної галузі.

Серед країн, що мають значний екологічний туристичний потенціал, можна виділити Коста-Ріку, Еквадор, Галапагоські острови, Бразилію, Ісландію, Норвегію, Швецію, Фінляндію, Канаду, Нову Зеландію та багато інших. У цих країнах розвинуто інфраструктуру для екологічного туризму, налагоджені маршрути та екскурсії, а також ведеться активна пропаганда екологічної свідомості серед туристів[50].

Прикладами екологічних туристичних маршрутів можуть бути відвідування національних парків, джунглів, пустель, гірських хребтів та інших природних об'єктів з метою відпочинку і рекреації.

Європейські країни мають досить розвинену інфраструктуру для екологічного туризму. Наприклад, в Німеччині, що є однією з провідних країн у сфері екологічного туризму, існує більше 10 000 готелів, кемпінгів та інших місць для тимчасового проживання, спеціально призначених для туристів, які обирають активний відпочинок на природі. Крім того, у Німеччині існують більше 50 000 км велосипедних маршрутів та 200 000 км маршрутів для пішохідних походів, які пролягають через парки та заповідники.

У Швеції, що також славиться своїми природними красотами, існує багато національних парків, які залучають туристів з усього світу. Зокрема, національний парк Абіско, що знаходиться на півночі країни, відомий своїми горами, водоспадами, лісами та глибокими озерами. Крім того, в Швеції досить розвинена інфраструктура для велосипедного туризму та зелених маршрутів.

Іспанія також займає лідируючі позиції у сфері екологічного туризму в Європі. Наприклад, у країні існує більше 100 природних парків, які залучають багато туристів, які цінують красу природи та активний відпочинок. Крім того, Іспанія має багату історію та культуру, що дає можливість туристам ознайомитись з численними історичними та культурними пам'ятками[50].

Франція є популярним напрямком екологічного туризму в Європі. У 2019 році було зареєстровано більше 9 мільйонів нічлегів у готелях та інших туристичних закладах, що спеціалізуються на екологічному туризмі. Більшість туристів обирають природні заповідники та парки для відвідування.

Італія має значні можливості для розвитку екологічного туризму. Зокрема, країна має багато природних заповідників, парків та регіональних природних парків. Також популярними є екскурсії на велосипедах, піші прогулянки та плавання на каяках. У 2019 році приблизно 6 мільйонів туристів відвідали природні заповідники та парки в Італії.

У 2019 році близько 20% з 40 мільйонів міжнародних туристів, що відвідали Велику Британію, включили в свої маршрути екологічний туризм. Загальний обсяг витрат туристів на цей вид туризму склав 7,2 мільярда фунтів стерлінгів, що становило більше 7% від загального туристичного бізнесу країни.

Один з найбільш популярних екологічних туристичних місць у Великій Британії - Національний парк Йоркширський Далес, який відвідує понад 8 мільйонів туристів щороку. Тут можна побачити природні краси, такі як гори, озера та річки, дикі тварини, а також відвідати музеї та історичні місця[42].

Ще одним популярним місцем є Національний парк Лейк-Дістрікт,

який знаходиться на північному заході Англії. Тут можна знайти багато маршрутів для хайкінгу та спостереження за птахами, а також насолоджуватися красою природи[50].

Черемський природний заповідник є важливим екосистемою та природним красивим місцем, яке має потенціал для розвитку екологічного туризму. Впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму може допомогти заповіднику зберегти його природні ресурси, залучити туристів та підвищити свідомість людей про необхідність збереження природи.

Для ефективного просування екотуризму важливо використовувати мультимедійні матеріали, які демонструють природну красу та різноманітність екологічних послуг на заповідних територіях. Рекомендується також створити мережу партнерів, які підтримують просування екотуризму та сприяння збереженню природи. Загалом європейський досвід організації екотуризму в Черемському природному заповіднику може позитивно вплинути на розвиток туризму та охорону біорізноманіття в регіоні. Однак для успіху необхідно розробити комплексну стратегію, яка враховує інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи місцевих жителів, туристичні компанії, державні та місцеві органи влади[50].

Ось декілька прикладів заходів, які використовуються в Європі для розвитку екологічного туризму та можуть бути застосовані в Черемському природному заповіднику(Рис.3.1):

- Еко-сертифікація: це система стандартів та сертифікаційних програм, що регулюють екологічні практики в готелях, кемпінгах, ресторанах та інших видавництвах, що обслуговують туристів. Участь у програмах еко-сертифікації може підвищити рівень довіри туристів до заповідника, збільшити їх задоволеність від відвідування та сприяти збереженню навколишнього середовища.

- Створення маршрутів екотуризму: це може бути розробка маршрутів для пішої прогулянки, велосипедних поїздок, сплавів на каное та інших видів

активного відпочинку, які пропонують туристам можливість бачити і досліджувати природні та культурні пам'ятки на території заповідника.

Рис. 3.1 Заходи для розвитку екологічного туризму, які можна застосувати в Черемському природному заповіднику

Джерело: Джерело: розроблено автором на основі[50]

Ось декілька прикладів заходів, які використовуються в Європі для розвитку екологічного туризму та можуть бути застосовані в Черемському природному заповіднику(Рис.3.1):

- Еко-сертифікація: це система стандартів та сертифікаційних програм, що регулюють екологічні практики в готелях, кемпінгах, ресторанах та інших видавництвах, що обслуговують туристів. Участь у програмах еко-сертифікації може підвищити рівень довіри туристів до заповідника, збільшити їх задоволеність від відвідування та сприяти збереженню навколишнього середовища.

- Створення маршрутів екотуризму: це може бути розробка маршрутів для пішої прогулянки, велосипедних поїздок, сплавів на каное та інших видів

активного відпочинку, які пропонують туристам можливість бачити і досліджувати природні та культурні пам'ятки на території заповідника.

- Використання технологій та інтерактивних експозицій: це може включати в себе використання мультимедіа-екранів, інтерактивних карти та інших технологій для презентації природи заповідника та вивчення екології туристами.

- Організація екскурсій з кваліфікованими гідами: це може бути організація екскурсій з кваліфікованими гідами, які розповідають про біорізноманіття, охорону природи та екологічні практики.

- Розвиток екотуризму для дітей та молоді: це може бути організація таборів та програм екологічної освіти для дітей та молоді, які забезпечують можливість навчання про природу та збереження довкілля в ігровій формі. Такі програми можуть включати у себе вивчення екології, спостереження за птахами та тваринами, відвідування ботанічних садів та зоопарків, навчання екологічних практик та здійснення екологічних проєктів.

- Розвиток екологічного господарства: це може включати в себе вирощування органічної продукції, створення екологічних садів та виноградників, розробку продуктів екологічного туризму, які стимулюють збереження природних ресурсів та підтримку місцевих економік.

- Розвиток велосипедного туризму та туризму на електричних транспортних засобах: це може бути організація веломаршрутів, підтримка велопрокату та інфраструктури для велосипедистів. Також можна впровадити оренду електричних велосипедів та скутерів, що зменшить вплив транспорту на довкілля та сприятиме здоровому способу життя туристів.

- Розвиток туризму на природоохоронних територіях: це може бути організація туристичних маршрутів та пішохідних троп, які можна розвивати та вдосконалювати з метою забезпечення безпечного та комфортного відвідування туристами заповідника. Зокрема, можна створити різноманітні інформаційні таблички на стежках, що допоможуть туристам дізнатися про рідкісні види рослин та тварин, що населяють заповідник. Також можна

розробити програми для екскурсій з гідами, які будуть розповідати про історію заповідника, його екосистеми та найцікавіші місця.

Для розвитку туризму в Черемському природному заповіднику також можна використовувати ідеї створення екологічної інфраструктури, які дозволять збільшити кількість туристів, що відвідують заповідник, але при цьому зменшать вплив на довкілля. Наприклад, можна розглянути можливість встановлення сонячних батарей, які забезпечують електрику для екопоселень та кемпінгів, які можуть бути організовані в заповіднику. Також можна розглянути можливість будівництва екологічних санвузлів, які дозволять зменшити вплив туризму на природне середовище[32].

Ще однією ідеєю може бути організація екотуризму на каное, який може бути дуже привабливим для туристів. Зокрема, можна організувати прокат каное та організовані тури по річках та озерах заповідника. Таким чином, туристи зможуть насолодитися красою природи, познайомитися з унікальними видами рослин та тварин, які населяють Черемський природний заповідник.

Отже, для впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику можна використати наступні підходи: встановлення стандартів та сертифікація екотуристичних підприємств; розробка екотуристичних програм та маршрутів з урахуванням інтересів та потреб туристів; створення центрів екотуризму з музеями, інформаційними пунктами та іншою інфраструктурою; використання соціальних мереж для просування екотуризму та залучення туристів; встановлення зон відпочинку, розвиток пішохідних троп та створення оглядових майданчиків.

Висновки до 3 розділу

У загальному висновку можна зазначити, що оцінка проблем функціонування та впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику виявила ряд

негативних аспектів, таких як недостатня інформаційна база для туристів, відсутність достатньої кількості туристичних послуг та інфраструктури, проблеми зі збереженням та відновленням екосистем тощо.

Однак, також можна виділити позитивні аспекти, які виявлені під час дослідження. Зокрема, впровадження європейських стандартів організації екологічного туризму може сприяти збереженню природи та її екосистем, а також підвищенню якості туристичних послуг та залученню більшої кількості туристів. У підрозділі "Дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику" були розглянуті конкретні проблеми, що впливають на функціонування туристичної галузі в заповіднику, такі як недостатня інформаційна база, відсутність достатньої кількості туристичних послуг та інфраструктури, проблеми зі збереженням та відновленням екосистем, відсутність зручних маршрутів для туристів тощо.

За результатами дослідження проблем організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику було встановлено, що запровадження європейського досвіду може значно поліпшити функціонування туристичної галузі в регіоні. Прикладами успішного впровадження є стандарти екологічного туризму, розроблення програм для туристів, використання інтерактивних технологій та соціальних мереж для просування туристичних маршрутів та інформування відвідувачів про правила поведінки в природних заповідниках.

З метою підвищення якості екологічного туризму в Черемському природному заповіднику запропоновано впроваджувати пішохідні маршрути, організовувати екскурсії з кваліфікованими гідами та використовувати спеціальні технології для моніторингу відвідувачів. Крім того, важливо розробити програму з екологічної освіти та залучення населення до збереження природи та охорони біорізноманіття. Отже, впровадження європейського досвіду в організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику може бути важливим кроком у збереженні природи та підвищенні якості туристичної галузі в регіоні.

РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАПРЯМІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

4.1. Розроблення маршрутів екологічного туризму по Черемському природному заповіднику

Розроблення маршрутів екологічного туризму є однією з важливих складових організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику. Для цього потрібно вивчити територію заповідника, визначити головні визначні об'єкти, дослідити можливості для розвитку туризму, а також врахувати особливості діяльності заповідника.

При розробці маршрутів потрібно використовувати інформацію про екологічну, історичну, культурну та географічну специфіку території. Також важливо враховувати вимоги екологічної безпеки та збереження природних ресурсів.

При цьому слід забезпечити належні зручності для туристів на маршрутах, зокрема, організацію відпочинкових місць, пунктів харчування, туалетів та пунктів першої допомоги. Розробка маршрутів екологічного туризму може стати чудовим інструментом приваблення туристів та сприяти розвитку туристичної інфраструктури в Черемському заповіднику.

Після проведення дослідження Черемського природного заповідника, можна зробити висновок, що в області є значний потенціал для туристичної індустрії, який можна використати для створення конкурентоспроможного туристичного продукту. Основою для цього становить природний потенціал області. Рекомендується створити чотири туристичних маршрути, які дозволять підвищити інтерес туристів до екологічного туризму в регіоні. Один з них - «Мальовниче Полісся», включає відвідування місць партизанської слави, архітектури та унікальної

природи. Рекомендується розробити детальний розклад туру для розрахунку ефективності та прибутковості. Цей піший тур включає в себе відвідування заповідника, мандри лісами та ночівлі в палатках. (Таб. 4.1)

Таблиця 4.1

Детальний розклад туру «Мальовниче Полісся»

Години	Проведення часу
День 1	
08:00	Вийзд з Києва
16:00	Прибуття в на залізничну станцію “Маневичі”
19:00-20:30	Поселення в готель «Оскар» і вечеря
21:00	Вечірня прогулянка вечірнім селищем
22:00-22:30	Повернення до готелю, вільний час та відпочинок
День 2	
09:00-10:00	Сніданок
11:30-12:30	Переїзд автобусом до с. Городок
12:30-13:00	Переїзд до Черемського природного заповідника
13:00-14:00	Відвідування стежки партизанської слави
14:10-15:00	Обід
15:20-18:20	Екскурсія до болота Черемське та зупинка біля альтанки
18:30-20:00	Піше повернення до лісів біля села Городок,
20:00-22:00	Збір палаток, вечеря біля костра
День 3	
09:00-10:00	Сніданок
11:00-12:00	Збирання палаток, відправлення їх машиною на наступний пункт зупинки
12:00-15:00	Піший лісовий перехід до села Карасин
15:00-15:40	Обід
15:50-20:30	Відвідування Карасинських озер, та купання в них
20:00-20:40	Повернення в смт. Маневичі
21:00-22:30	Вечеря
День 4	
08:00 - 10:00	Сніданок та виселення з готелю
10:00-12:30	Відвідування Маневицького краєзнавчого музею
12:30-14:00	Оглядова екскурсія селищем
14:00-15:00	Обід та вільний час
15:30	Від’їзд до Києва
23:00	Прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Даний тур передбачає 4 дні і включає транспорт, харчування, розміщення, оренду палаток та екскурсійну програму. Він призначений для групи з 10 учасників, без урахування супроводжуючих осіб. Тому, після опису графіка туру "Мальовниче Полісся", необхідно провести розрахунок та визначити вартість туру на одну людину (див. таблицю 4.2).

Таблиця 4.2

Калькуляція туру «Мальовниче Полісся»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховання	10	120	1200
2	Транспорт	912 км	12 грн км	10944
3	Проживання	5 кімнат та оренда палаток	1050	5250
3.1	<i>Готель «Оскар» 2 доби, двохмісний номер</i>			
4	Харчування	10	740	7400
4.1	<i>Сніданок 3х</i>	10	Входить до проживання	Входить до проживання
4.2	<i>Обід 3х</i>	10		
4.3	<i>Вечеря 3х</i>	10		
5	Екскурсійне обслуговування		200	2000
6	Разом прямих витрат			26794
7	Загальновиробничі витрати			2000
8	Заробітна плата гіда/екскурсовода	4 дні		3000
9	Витрати на рекламу			1000
10	Виробнича собівартість			32794
11	Прибуток	30%		9838
12	Вартість обслуговування групи			42632
13	Ціна одного ваучера без ПДВ			4263
14	ПДВ	20%		853
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ			5116

Джерело: розроблено автором

Після аналізування калькуляції туру можна зробити висновок, що його ціна на одного учасника становить 5116 грн. на протязі 4 днів, що в свою чергу дає загальний дохід 51160 грн. для групи з 10 людей. Цей тур має насичену програму, і можливість відпочити від шумного міста, та насолодитися прекрасною природою.

Після проведення калькуляції туру, наступним кроком буде аналіз фінансових результатів від його продажу, щоб визначити чистий прибуток від продажу туру (див. таблицю 4.3).

Таблиця 4.3

Фінансові результати від продажу туру «Мальовниче полісся»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	51160
Чистий дохід від надання послуг	42632
Собівартість послуг	32794
Валовий прибуток	9838
Податок на прибуток (18%)	1777
Чистий прибуток	8061

Джерело: розроблено автором

Підводячи підсумок, аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що чистий дохід від продажу туру складає 42632 грн., при цьому чистий прибуток становить 8061 грн. Зважаючи на насиченість туристичного продукту, можна стверджувати, що ціна є виправданою. Наступним кроком буде розробка прогнозованого плану для реалізації туру "Мальовниче полісся" у 2024 році (див. таблицю 4.4).

Таблиця 4.4

Прогнозний план реалізації туру «Мальовниче Полісся» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	5	03.05-07.05; 10.05-13.05; 18.05-21.05; 23.05-26.05; 28.05-31.05
Червень	6	01.06 – 04.06; 08.06 – 11.06; 14.06 – 17.06; 19.06 – 22.06; 23.06-26.06; 27.06-30.06
Липень	5	05.07 – 08.07; 10.07 – 13.07; 15.07 – 18.07; 20.07 – 23.07; 25.07-28.07
Серпень	4	02.08 – 05.08; 08.08 – 11.08; 14.08 – 17.08; 20.08 – 23.08;
Вересень	3	01.09 – 04.09; 06.09 – 09.09; 12.09 – 15.09

Джерело: розроблено автором

Тур "Мальовниче Полісся" пропонується для туристів з початку

травня до середини вересня, коли панує теплий та помірний клімат, екологічний тур на 4 дні для 10 туристів, який включає в себе унікальну природу та незвичайні можливості для проведення часу. Вартість туру на одну особу становить 4263 грн, і попри великі витрати на проживання та харчування, чистий дохід від реалізації туру складає 42632 грн, з чистим прибутком 8061 грн. На 2024 рік планується реалізувати 23 тури, щоб адаптувати продукт на туристичному ринку та проаналізувати зацікавленість туристів.

Тур “Черемський дивосвіт” створений для того, що б занурити туристів в дивовижну природу і показати екологічний туризм, як перспективну можливість для розвитку свого світогляду (Таб.4.5).

Таблиця 4.5

Детальний розклад туру «Черемський дивосвіт»

Години	Проведення часу
День 1	
08:00	Виїзд з Києва
16:00	Прибуття в м. Камінь-Каширський
19:00-20:30	Поселення в готель і вечеря
21:00	Вечірня прогулянка вечірнім містом
22:00-22:30	Повернення до готелю, вільний час та відпочинок
День 2	
09:00-10:00	Сніданок
11:30-12:30	Переїзд автобусом до с. Городок
12:30-13:00	Поселення в хаті
13:00-14:00	Піша подорож до Черемського природного заповідника
14:10-15:00	Обід
15:20-18:20	Екскурсія до болота Черемське та зупинка біля альтанки
18:30-20:00	Повернення в будиночки.
20:00-22:00	Вечеря та вільний час
День 3	
09:00-10:00	Сніданок
11:00-12:00	Піший похід до заповідника
12:00-16:00	Подорож до Черемського озера

Продовження таблиці 4.5

16:00-16:40	Обід
16:40-21:30	Повернення в с. Городок
20:00-20:40	Вечеря
21:00-22:00	Вільний час
День 4	
09:00-10:00	Сніданок
11:00-12:00	Виселення з будиночків
12:00-14:00	Повернення в м. Камінь-Каширський
14:00-14:40	Обід
15:00-16:00	Прогулянка містом
20:00-20:40	Повернення в м. Київ

Джерело: розроблено автором

Даний тур передбачає 4 дні і включає транспорт, харчування, розміщення, оренду будиночків та екскурсійну програму. Він призначений для групи з 20 учасників, без урахування супроводжуючих осіб. Тому, після опису графіка туру "Черемський дивосвіт", необхідно провести розрахунок та визначити вартість туру на одну людину (див. таблицю 4.6).

Таблиця 4.6

Калькуляція туру «Черемський дивосвіт»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/1 туриста	Вартість на групу
1	Страховання	20	120	1200
2	Транспорт	1125 км	10 грн км	11250
3	Проживання	10 кімнат та оренда будиночків	2250	22500
3.1	Готель «Турія Готель» 2 доби, двохмісний номер			
3.2	Оренда будиночків			
4	Харчування	20	850	17000
4.1	Сніданок 3х	20	Входить до проживання	Входить до проживання
4.2	Обід 3х	20		
4.3	Вечеря 3х	20		
5	Екскурсійне обслуговування		200	4000
6	Разом прямих витрат			55950

Продовження таблиці 4.6

7	Загальновиробничі витрати		4000
8	Заробітна плата гід/екскурсовода	4 дні	4000
9	Витрати на рекламу		2500
10	Виробнича собівартість		66450
11	Прибуток	30%	19935
12	Вартість обслуговування групи		86385
13	Ціна одного ваучера без ПДВ		4 319
14	ПДВ	20%	1296
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ		5615

Джерело: розроблено автором

Після аналізування калькуляції туру можна зробити висновок, що його ціна на одного учасника становить 5615 грн. на протязі 4 днів, що в свою чергу дає загальний дохід 112300 грн. для групи з 20 людей. Цей тур має насичену програму, і можливість відпочити від шумного міста, та насолодитися прекрасною природою. На відміну від туру “Мальовниче полісся” є більш глибоким в плані дослідження заповідника та дає більше насолодитися саме заповідником.

Після проведення калькуляції туру, наступним кроком буде аналіз фінансових результатів від його продажу, щоб визначити чистий прибуток від продажу туру (див. таблицю 4.7).

Таблиця 4.7

Фінансові результати від продажі туру «Черемський дивосвіт»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	112300
Чистий дохід від надання послуг	86385
Собівартість послуг	66450
Валовий прибуток	19935
Податок на прибуток (18%)	3588
Чистий прибуток	16347

Джерело: розроблено автором

Підводячи підсумок, аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що чистий дохід від продажу туру складає 86385 грн., при цьому чистий прибуток становить 16347 грн. Зважаючи на насиченість туристичного

продукту, можна стверджувати, що ціна є виправданою. Наступним кроком буде розробка прогнозованого плану для реалізації туру "Черемський дивосвіт" у 2024 році (див. таблицю 4.4).

Таблиця 4.8

**Прогнозний план реалізації туру «Черемський дивосвіт»
на 2024 рік**

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	4	03.05-07.05; 10.05-13.05; 18.05-21.05; 23.05-26.05; 28.05-31.05
Червень	5	01.06 – 04.06; 08.06 – 11.06; 14.06 – 17.06; 19.06 – 22.06; 27.06-30.06
Липень	5	05.07 – 08.07; 10.07 – 13.07; 15.07 – 18.07; 20.07 – 23.07; 25.07-28.07
Серпень	4	02.08 – 05.08; 08.08 – 11.08; 14.08 – 17.08; 20.08 – 23.08;
Вересень	3	01.09 – 04.09; 06.09 – 09.09; 12.09 – 15.09

Джерело: розроблено автором

Тур "Черемський дивосвіт" пропонується для туристів з початку травня до середини вересня, коли панує теплий та помірний клімат, екологічний тур на 4 дні для 20 туристів, який включає в себе унікальну природу та незвичайні можливості для проведення часу. Вартість туру на одну особу становить 4263 грн, і попри великі витрати на проживання та харчування, чистий дохід від реалізації туру складає 42632 грн, з чистим прибутком 8061 грн. На 2024 рік планується реалізувати 21 тури, щоб адаптувати продукт на туристичному ринку та проаналізувати зацікавленість туристів. Більша кількість туристів, більше навантаження на дистинації і тому кількість відвідувачів є обмеженою.

4.2. Розроблення зелених пізнавальних маршрутів вихідного дня по Черемському природному заповіднику

Розроблення зелених пізнавальних маршрутів вихідного дня по Черемському природному заповіднику є цікавою та корисною ідеєю для

туристичної індустрії та екологічно свідомих подорожуючих.

Основний принцип таких маршрутів полягає в тому, щоб надати туристам можливість насолоджуватись красою природи заповідника, не завдаючи шкоди його екосистемі. Основна ідея зелених маршрутів - це пізнавальна, екологічно чиста та активна розвага.

Перш за все, важливо розробити кілька маршрутів різної складності, які можуть бути пройдені пішки або на велосипедах. Маршрути повинні включати в себе відвідування найцікавіших місць заповідника, таких як річки, водоспади, ліси, гірські хребти та інші природні пам'ятки. Також можна розглянути можливість організації екскурсій з професійними екологами, які можуть пояснити учасникам процеси, що відбуваються в екосистемі заповідника та навчити їх відповідальному поведінню в природному середовищі.

Для зручності туристів можна розмістити на маршрутах інформаційні стенди, де будуть надані детальні картки маршрутів, картки з описом відвідуваних місць та поради з безпеки. Також можна встановити лавки для відпочинку, кошики для сміття та майданчики для пікніків.

Важливо також забезпечити безпеку відвідувачів. Для цього можна проводити навчання з безпеки в горах та лісах, організовувати групові прогулянки з екскурсоводом, а також забезпечити постійний контроль над маршрутами та встановити систему трекінгу та зв'язку.

Також важливо дотримуватись принципів екологічного туризму, таких як недоторканість природних пам'яток, відповідальне використання природних ресурсів, мінімізація відходів та дотримання правил пожежної безпеки.

Узагалі, розробка зелених пізнавальних маршрутів вихідного дня по Черемському природному заповіднику може стати важливим кроком у напрямку розвитку екологічного туризму в Україні, а також відкрити нові можливості для пізнання природних багатств країни учасниками процесу, що відбуваються в екосистемі заповідника та навчити їх відповідальному

поводженню в природному середовищі.

Тур “Зустріч з природою” має намір занурити туристів в дивний світ флори і фауни Черемського природного заповідника. Також ми відвідаємо унікальні дестинації Волинської області, які залишаться в пам’яті туристів і дадуть унікальний досвід в житті кожного.

Таблиця 4.9

Детальний розклад туру «Зустріч з природою»

Години	Проведення часу
День 1	
06:00	Виїзд з Києва
15:00	Прибуття до Черемського природного заповідника
15:00-16:00	Обід
16:00-17:00	Відвідування стежок партизанської слави
17:00-18:00	Облаштування палаток
18:00-20:00	Відвідування з гідом Черемського болота
20:00-21:30	Повернення до палаток
21:30-22:00	Вечеря
День 2	
08:00-09:00	Сніданок
09:00-13:00	Подорож до Черемського озера
13:00-17:00	Повернення до палаток
17:00-18:00	Вечеря
18:00-21:00	Кінна прогулянка лісовими стежками Маневичини
21:00-22:00	Повернення до місця ночівлі
День 3	
08:00-08:30	Сніданок та складання палаток
08:30-12:30	Піша подорож до с. Карасин
12:30-14:00	Відвідування вольєру тварин в Карасинському лісництві
14:00-15:00	Обід
15:10-21:10	Повернення до м.Києва

Джерело: розроблено автором

Тур «Зустріч з природою» розрахований на 3 дні, і включає більш глибоке ознайомлення з Черемським природним заповідником. За цей час люди зможуть максимально ознайомитися з цим дивовижним місцем.

Цей тур пропонує можливість побачити захопливу природу Черемського природного заповідника та відчувати атмосферу цього місця, насолоджуючись свіжим повітрям та можливість відновити свій

психологічний та фізичний стан. Також необхідно зробити розрахунок і визначити вартість туру для однієї людини. (табл.4.10).

Таблиця 4.10

Калькуляція туру «Зустріч з природою»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	20	174	6000
2	Транспорт	843 км	10 грн за км.	8430
2.1	<i>Оренда кінного транспорту</i>	20	874 грн за 3 год.	17471
3	Проживання			
3.1	Оренда палаток	10	450	4500
3.2	<i>Намет</i>	-	-	-
4	Харчування	20	260	5200
5	Екскурсійне обслуговування		300	6000
6	Разом прямих витрат		47601	
7	Загальновиробничі витрати		5000	
8	Заробітна плата гίδα/екскурсовода		6000	
9	Витрати на рекламу		2500	
10	Виробнича собівартість		61101	
11	Прибуток	30%	18330	
12	Вартість обслуговування групи		79431	
13	Ціна одного ваучера без ПДВ		3972	
14	ПДВ	20%	794	
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ		4766	

Джерело: розроблено автором

Після обчислень стало відомо, що тур "Зустріч з природою" тривалістю 3 дні коштує 4766 грн. на одну людину, а для групи з 20 осіб вартість складає 95320 грн. При цьому було отримано прибуток у розмірі 18330 грн., а виробнича собівартість становить 61101 грн. Далі необхідно розрахувати поточні витрати, їх реалізацію та організацію споживання (див. Таблицю 4.11).

Таким чином, аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що валовий прибуток становить 18330 грн., а чистий прибуток - 15031 грн. З урахуванням компактності та насиченості туру, можна стверджувати, що тур не дасть засумувати нікому.

Таблиця 4.11

Фінансові результати від продажу туру «Зустріч з природою»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	95320
Чистий дохід від надання послуг	79431
Собівартість послуг	61101
Валовий прибуток	18330
Податок на прибуток (18%)	3299
Чистий прибуток	15031

Джерело: розроблено автором

Таким чином, аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що валовий прибуток становить 18330 грн., а чистий прибуток - 15031 грн. З урахуванням компактності та насиченості туру, можна стверджувати, що тур не дасть засумувати нікому. Варто відзначити, що тур "Зустріч з природою" має сезонність, і призначений для проведення в теплий період року, коли можна ночувати в палатках під час туристичного походу. Далі потрібно розробити прогнозований план реалізації туру "Зустріч з природою" на 2024 рік (див. Таблицю 4.12).

Таблиця 4.12

Прогнозний план реалізації туру «Зустріч з природою» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	2	10.05 – 13.05; 25.05 – 28.05
Червень	3	02.06 – 05.06; 11.06 – 14.06; 25.06 – 28.06
Липень	3	05.07 – 08.07; 19.07 – 22.07; 25.07 – 28.07
Серпень	3	02.08 – 05.08; 14.08 – 17.08; 20.08 – 23.08
Вересень	2	01.09 – 03.09; 12.09 – 15.09

Джерело: розроблено автором

Отже, можна зробити висновок, що тур "Зустріч з природою" оптимально запускати в травні, оскільки туристи проведуть більшість часу на природі, і для ночівлі в палатках потрібні сприятливі температури. На наступний рік планується реалізувати 14 таких турів від травня до вересня.

Тур "Зустріч з природою" призначений на 3 дні для 20. Крім того,

вартість кожного ваучера складає 4766 грн. За таких умов чистий дохід від турів складає 79431 грн., а чистий прибуток - 15031 грн. Ці показники свідчать про те, що за допомогою цього унікального туристичного продукту можна отримати прибуток, мінімізуючи витрати. Метою цього туру є підвищення інтересу туристів до екологічного туризму та популяризація руху, спрямованого на збереження екології.

Цей тур охоплює всі можливі атракції в Черемському природному заповіднику. Унікальна природа оставить неймовірні емоції для кожного туриста.

“ЕкоВолинь” - це екологічний тур на 14 туристів, що пропонується відвідувачам для дослідження природних крас Волині та взаємодії з місцевими жителями. Цей тур дозволяє гостям отримати незабутні враження від природних ландшафтів, побачити різноманітні види тварин та рослин, а також дізнатися більше про екологічні питання, що стосуються регіону. Завдяки програмі ЕкоВолинь, туристи можуть побачити Волинь з іншого ракурсу, зрозуміти важливість збереження природи та зробити свій внесок у розвиток екотуризму на території регіону.

Таблиця 4.13

Детальний розклад туру «ЕкоВолинь»

Години	Проведення часу
День 1	
06:00	Вийзд з Києва
13:00	Прибуття до с. Оконськ
13:30-14:30	Обід в кафе Криничка
14:30-15:30	Відвідування Оконських джерел
15:30-16:30	Переїзд в с. Карасин
16:30 – 18:00	Заселення в хатини
18:00-19:00	Вечеря
19:00-21:00	Відвідання урочища Острів
21:00-22:00	Повернення в хатини
День 2	
07:00-08:30	Сніданок
09:00-09:30	Піший похід до озера Тросне

Продовження таблиці 4.13

09:30-20:30	Купання, риболовство на природі, обід в кафе, пляжний волейбол
20:30-21:00	Повернення до садиби
21:00-22:00	Вечеря і відпочинок
День 3	
07:00-08:30	Сніданок та виселення з садиби
09:00-10:00	Прибуття до Черемського заповідника
11:00-19:00	Прогулянка екологічними стежками, відвідування острову птахів та озера з найбільшою дерев'яною кладкою
19:00-21:00	Переїзд в м. Цумань
21:00-21:30	Поселення в агросадибу "Острів Єпків"
21:30-22:30	Вечеря та куштування національних страв
День 4	
07:00-08:30	Сніданок та виселення з агросадиби
08:30-14:00	Відвідування національного природного парку "Цуманська пуща"
14:30	Від'їзд до Києва
21:00	Прибуття додому

Джерело: розроблено автором

Тур "ЕкоВолинь" охоплює період тривалістю 4 дні, пропонує різноманіття садиб та насичену програму, а також можливість відпочинку в сільській місцевості та отримання унікального туристичного досвіду. Для визначення загальної вартості туру для однієї людини необхідно провести розрахунки (див. табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Калькуляція туру «ЕкоВолинь»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна/ 1 туриста	Вартість на групу
1	Страховка	14	250	3500
2	Транспорт	960 км	10 грн за 1 км.	9600
3	Проживання	7 кімнат	850	5950
3.1	Садиба в с. Карасин 2 доби, двомісна кімната		600	4200
3.2	Садиба "Острів Єпків" 1 доба, двомісна кімната		250	1750
4	Харчування	14	550	7700
4.1	Сніданок 3х			
4.2	Обід 3х			
4.3	Вечеря 3х			

Продовження таблиці 4.14

5	Екскурсійне обслуговування		286	4000
6	Разом прямих витрат		30750	
7	Загальновиробничі витрати		4500	
8	Заробітна плата гідів/екскурсовода		1600	
9	Витрати на рекламу		2500	
10	Виробнича собівартість		39350	
11	Прибуток	30%	11805	
12	Вартість обслуговування групи		51155	
13	Ціна одного ваучера без ПДВ		3654	
14	ПДВ	20%	731	
15	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ		4385	

Джерело: розроблено автором

Після проведення розрахунків можна зробити висновок, що вартість туру "ЕкоВолинь" становить 4385 грн. на одну людину протягом 4 днів. Для групи з 14 осіб загальна вартість туру становить 61390 грн. Після відрахування виробничої собівартості в розмірі 39350 грн., прибуток від продажу туру складає 11805 грн. Далі можна розрахувати фінансові результати від продажу туру "ЕкоВолинь" (табл. 4.15).

Таблиця 4.15

Фінансові результати від продажу туру «ЕкоВолинь»

Показники	Сума, грн.
Валовий дохід від надання послуг	61390
Чистий дохід від надання послуг	51155
Собівартість послуг	39350
Валовий прибуток	11805
Податок на прибуток (18%)	2125
Чистий прибуток	9680

Джерело: розроблено автором

Після оцінки всіх важливих економічних показників можна зробити висновок, що прибуток від туру "ЕкоВолинь" становить 11805 грн., а чистий прибуток - 9680 грн. Крім того, потрібно визначити, як часто можна проводити запланований тур "ЕкоВолинь" (Табл.4.16).

Чистий дохід від надання послуг становить 51155, а собівартість послуг 39350. Валовий прибуток становить 11805 грн.

Таблиця 4.16

Прогнозний план реалізації туру «ЕкоВолинь» на 2024 рік

Період	Кількість реалізованих турів	Дати заїздів
Травень	3	08.05-11.05; 16.05-19.05; 20.05-23.05.
Червень	5	01.06-04.06; 06.06-09.06; 10.06 – 13.06; 18.06-21.06; 24.06-27.06
Липень	6	01.07-04.07; 06.07-09.07; 10.07 – 13.07; 14.07-17.07; 18.07-21.07; 24.07-27.07; 28.07-31.07.
Серпень	7	01.08-04.08; 06.08-09.08; 10.08 – 13.08; 14.08-17.08; 24.08-27.08; 28.08-31.08.
Вересень	3	03.09-06.09; 07.09 – 10.09; 15.09-18.09.

Джерело: розроблено автором

Після аналізування туристичного продукту «ЕкоВолинь», можна зробити висновок, що тур розрахований на 4 дні для групи з 14 туристів з мінімальними транспортними витратами. Ціна одного ваучера складає 4385 грн., а чистий дохід від продажу туру становить 51155 грн., з чистим прибутком в розмірі 9680 грн. Для популяризації екологічного туризму та привернення туристів до альтернативних видів відпочинку, тур «ЕкоТуризм» варто запустити на ринок в травні та припинити його реалізацію в вересні. За рік планується проведення 24 тура.

4.3 Економічна та соціальна ефективність запропонованих екологічних маршрутів

Туристичні маршрути були створені з урахуванням потреб як місцевих, так і іноземних туристів, щоб привернути новий туристичний сегмент. Після проведення калькуляції та аналізу ефективності кожного туру, а також інших факторів, важливо зробити висновки про реалізацію проекту. Таку інформацію можна відображено в таблиці (Табл. 4.17).

Такий підхід дозволить зробити об'єктивну оцінку потенційної прибутковості кожного туру та зосередитися на найбільш ефективних рішеннях. Загалом, проект туризму має потенціал для привернення нових

туристів та збільшення прибутковості туристичної галузі в регіоні.

Таблиця 4.17

Підсумовуюча інформація стосовно туристичного проекту

Назва туру	Протяжність днів	Цінова політика	Розрахована кількість туристів	Собівартість	Чистий дохід
“Мальовниче Полісся”	4	5116	10	32794	42632
“Черемський дивосвіт”	4	5615	20	66450	86385
“Зустріч з природою”	3	4766	20	61101	79431
“Ековолінь”	4	4385	14	39350	51155

Джерело: розроблено автором

Проаналізувавши таблицю, ми бачимо, що тури різняться кількістю днів, ціновою політикою та часовими межами. Ціна залежить від різних факторів, таких як транспорт, кількість відвідувачів, різноматність атракцій, тощо.

Проаналізувавши, визначимо точку беззбитковості для всіх турів(табл. 4.18)

Таблиця 4.18

Точка беззбитковості туристичного проекту

Назва туру	«Мальовниче Полісся»	«Черемський дивосвіт»	«Зустріч з природою»	«ЕкоВолинь»
Постійні витрати на групу	16944	21750	21930	18200
Ціна туру на одну людину	5116	5615	4766	4385
Змінні витрати на одну людину	2110	3360	2058	1936
Максимальна кількість туристів у групі	10	20	20	14
Мінімальна кількість осіб, для повного покриття витрат на групу	6	10	8	7

Джерело: розроблено автором

Проаналізувавши точки беззбитковості всіх наших турів, ми можемо сказати, що кожен тур є прибутковим. Також нам потрібно визначити їх

рентабельність за формулою:

$$Pp = \frac{ЧП}{ЧД} * 100\%$$

Pp – рентабельність реалізації,

ЧП – чистий прибуток;

ЧД – чистий дохід.

Рентабельність кожного туру 18,9%.

Розрахунки показали, що тури «Мальовниче Полісся», «Черемський дивосвіт», «Зустріч з природою», «Ековолінь» є прибутковими. Однак, необхідно пам'ятати, що результати можуть змінюватися в залежності від реакції ринку на туристичний продукт. Цей проект має на меті розвиток нових туристичних потоків, що привернуть інвесторів та забезпечать подальший розвиток інфраструктури Черемського природного заповідника та області. Крім того, такий підхід дозволить Волинській області стати конкурентоспроможнішою на внутрішньому ринку та надавати ширший спектр туристичних послуг.

Висновки до 4 розділу

Туристичний маршрут "Мальовниче Полісся" включає в себе відвідування різних природних дестинацій Маневиччини, що дозволяє ознайомитися, як і з культурою, так і природою Полісся. Тур тривалістю 4 дня дозволить туристам насолодитися унікальною біосферою цього краю.

Маршрут пропонує насичену природопізнавальну програму, яка включає унікальні об'єкти природи, цікаві екскурсії, унікальну флору та фауну. Тур доступний з травня до вересня, коли панує теплий клімат.

У 2024 році планується проведення 23 турів на протязі травня-вересня, щоб адаптувати продукт до туристичного ринку та проаналізувати зацікавленість туристів. Такий підхід дозволить компанії адаптувати свій продукт на туристичному ринку та проаналізувати зацікавленість туристів

в ньому. У разі необхідності компанія буде мати можливість коригувати тур, змінюючи кількість відвідуваних місць, тип розміщення, транспортування та інші фактори для забезпечення максимального задоволення туристів та забезпечення якісного відпочинку.

Тур «Черемський дивосвіт» створено для того, щоб поглиблено дослідити біосферу Черемського заповідника. Ця екскурсія розрахована на чотири дні та призначена для групи з 20 туристів, які бажають підвищити свої знання про цей заповідник. Тур включає відвідування двох головних об'єктів заповідника - Черемського озера і Черемського болота, які представляють собою унікальні екосистеми зі значним науковим і культурним значенням.

Крім відвідування основних природних об'єктів заповідника, тур «Черемський дивосвіт» також включає в себе різноманітні екскурсії, в тому числі піші прогулянки в ліса, спостереження за дикою природою та знайомство з місцевими рослинами і тваринами.

На 2024 рік заплановано проведення 21 такого туру, що дозволить більш широкому колу людей досліджувати цей захищений природний район та вивчати біорізноманіття Черемського заповідника. Під час реалізації турів будуть здійснюватися моніторинг та аналіз інтересу туристів, що дозволить оптимізувати програму туру та підвищити якість його надання.

Туристичний маршрут "Зустріч з природою" - це програма, яка була спеціально розроблена для задоволення потреб туристів, які зацікавлені в активному та екологічно чистому туризмі. Цей 4-денний тур призначений для групи з 20 туристів та включає відвідування всіх екологічних стежок Черемського природного заповідника, кінні прогулянки та відвідування вольєрів з тваринами.

Даний тур не тільки дає можливість відпочити на свіжому повітрі, але й дозволяє туристам пізнати все про Черемський природний заповідник та побачити унікальні рослини та тварини, що зустрічаються тут. Також, кожен турист може насолодитися природними красами та відчути себе

часткою природи.

На 2024 рік планується реалізувати 14 таких турів, які будуть доступні з початку травня до середини вересня. Ці тури дають можливість всім бажаючим більш детально ознайомитися з Черемським природним заповідником, а також відвідати його біоми з унікальними видами рослин та тварин. Це дуже цікава та корисна програма для тих, хто цінує природу та прагне більше дізнатися про неї.

Туристичний маршрут «ЕкоВолинь» пропонує відпочити від шуму міського життя, насолоджуючись красою сільської місцевості та корисними для здоров'я заняттями. Тур створено для 14 туристів та забезпечує різноманіття садиб, насичену програму, відпочинок на природі та відвідування унікальних екологічних об'єктів. Його активна реклама на ринку запланована на період з травня по вересень. З метою популяризації екотуризму в Волинській області та заохочення туристів до спроби альтернативних видів відпочинку, на 2024 рік планується проведення 24 турів з початку березня по середину вересня. Крім приємного відпочинку на свіжому повітрі та занять спортом, учасники отримають унікальний туристичний досвід та зможуть познайомитись з культурою та традиціями місцевого населення.

Ціна на тури може значно коливатися і залежить від багатьох факторів, таких як тривалість туру, розташування, тип і якість помешкання, включені послуги та програма.

Рентабельність кожного туру “Мальовниче Полісся” – 18,9%, “Черемський дивосвіт” - 18,9%, “Зустріч з природою” – 18,9%, “ЕкоВолинь” – 18,9%.

На підставі аналізу проблем та перспектив екологічного туризму в Черемському природному заповіднику, можна зробити висновок, що екологічний туризм є важливим напрямом розвитку туристичної галузі в Волинській області та може бути сприятливим для збереження природних ресурсів та розвитку місцевого економічного потенціалу. Проте, необхідно

вирішувати ряд проблем, пов'язаних з недостатньою інфраструктурою та недостатньою інформаційною базою для туристів. Враховуючи позитивний досвід європейських країн у цьому напрямку, запровадження європейських стандартів може стати важливим кроком до розвитку екологічного туризму в області. Зазначені тури також є прикладом того, як можна організувати екологічний туризм в Черемському природному заповіднику, що може служити взірцем для інших територій області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі матеріалу викладеному в першому розділі можна зробити висновки, що екологічний туризм є одним зі складових сучасного туризму та є важливим засобом збереження природи та культурної спадщини регіону. Туристичні ресурси є важливим елементом у формуванні туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Це можуть бути природні об'єкти, культурні та історичні пам'ятки, місцеві обряди та традиції тощо. Оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території може проводитися за допомогою різних методичних підходів, таких як SWOT-аналіз, експертна оцінка, індекс розвитку туризму та інші.

Важливо пам'ятати, що оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території повинна здійснюватися з урахуванням природних, соціальних та економічних чинників.

Правильне оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу території може сприяти раціональному використанню туристичних ресурсів та підвищенню ефективності розвитку туризму в регіоні.

У другому розділі було проведено оцінку організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику Волинської області. В результаті аналізу було виявлено, що заповідник має великий туристичний потенціал, проте його реалізація здійснюється недостатньо ефективно.

Однією з причин недостатньої ефективності є відсутність чіткої стратегії розвитку туризму в заповіднику та відповідних програм і проектів. Крім того, недостатньою є інфраструктура та обслуговування туристів. Також, відсутність належного контролю за відвідувачами може спричинити негативні наслідки для навколишнього середовища.

Проте, заповідник має позитивний досвід у залученні місцевих громад до розвитку туризму, що сприяє залученню фінансових та інших ресурсів для підтримки діяльності заповідника та збереження його природних ресурсів.

В третьому розділі ми можемо дійти висновку, що оцінка проблем

функціонування та впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику виявила ряд негативних аспектів, таких як недостатня інформаційна база для туристів, відсутність достатньої кількості туристичних послуг та інфраструктури, проблеми зі збереженням та відновленням екосистем тощо.

Для впровадження європейського досвіду організації екологічного туризму в Черемському природному заповіднику можна використати наступні підходи: встановлення стандартів та сертифікація екотуристичних підприємств; розробка екотуристичних програм та маршрутів з урахуванням інтересів та потреб туристів; створення центрів екотуризму з музеями, інформаційними пунктами та іншою інфраструктурою; використання соціальних мереж для просування екотуризму та залучення туристів; встановлення зон відпочинку, розвиток пішохідних троп та створення оглядових майданчиків.

Однак, також можна виділити позитивні аспекти, які виявлені під час дослідження. Зокрема, впровадження європейських стандартів організації екологічного туризму може сприяти збереженню природи та її екосистем, а також підвищенню якості туристичних послуг та залученню більшої кількості туристів.

В четвертому розділі ми створили 4 тури і проаналізували їх доцільність. Дані тури тури «Мальовниче Полісся», «Черемський дивосвіт», «Зустріч з природою», «Ековолінь» є прибутковими. Однак, необхідно пам'ятати, що результати можуть змінюватися в залежності від реакції ринку на туристичний продукт. Цей проект має на меті розвиток нових туристичних потоків, що привернуть інвесторів та забезпечать подальший розвиток інфраструктури Черемського природного заповідника та області. Крім того, такий підхід дозволить Волинській області стати конкурентоспроможнішою на внутрішньому ринку та надавати ширший спектр туристичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко В. М., Шевченко І.В., Ткаченко О.В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 54. С. 112-119.
2. Антонюк В. П. Основні принципи розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 4. С. 153-159.
3. Безверхня О. Роль міжнародної акредитації готельних підприємств в забезпеченні якості послуг в туристичному бізнесі. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Т. 32. С. 62-66.
4. Волошин, О.В. Туризм в Європі та його регіональна специфіка: порівняльний аналіз О.В. Волошин, Н.А. Бабенко Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2014. – № 25. – С. 2529.
5. Воронкіна, І. О. (2018). Екологічний туризм в Україні: стан та перспективи розвитку. *Туризм і гостинність*, 4(12), 3848.
6. Габріелян, В.О. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні В.О. Габріелян, В.І. Чистяков, В.А. Штанько Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 10 (2). С. 7478.
7. Гаврилов, Ю.О. Основні тенденції розвитку туризму в Україні та в світі Ю.О. Гаврилов Молодий вчений. 2014. № 11 (2). С. 9-11.
8. Гончаренко, Г. Г. (2019). Екологічний туризм як інструмент збереження природних ресурсів. *Вісник ЖДТУ*, 3(91), 7781.
9. Городенцев, А. Ю., & Данилевич, О. М. (2018). Туристична галузь України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*, 1732(2), 2125.
10. Гриненко, І. В. (2018). Особливості розвитку екологічного туризму в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, 30, 14-18.

11. Данилик, І., Сосновська, С., Кузярін, О., Кузьмішина, І., & Коцун, Л. (2017). Моніторинг популяцій раритетних видів судинних рослин Черемського природного заповідника (Західне Полісся, Україна). *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, (75), 3139.
12. Дацюк, І. Потенціал розвитку сільського зеленого туризму в Україні І. Дацюк *Економіка АПК*. 2016. № 10. С. 44-49.
13. Дейнеко, Л. І. (2019). Екологічний туризм як складова сталого розвитку регіонів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2(20), 43-49.
14. Демченко, І. С. (2016). Екологічний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Логос*, (2), 29-35.
15. Демчук, О. І. (2017). Екологічний туризм в Україні: тенденції та перспективи розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*, 1(39), 21-26.
16. Довгопола, В. І., & Талалаєва, О. Є. (2019). Розвиток екологічного туризму як чинник збереження біорізноманіття природнозаповідного фонду України. *Економіка та держава*, (10), 34-39.
17. Дроздовська, М. О., & Кришук, В. П. (2016). Розвиток екологічного туризму в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, (17), 42-46.
18. Дубина, М. В. (2014). Зарубіжний досвід формування інформаційної бази для розвитку екологічного туризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Туризм*, 7, 69-75.
19. Ємець В. Б., Баранець О. В. Природнозаповідний фонд України як об'єкт розвитку туризму *Наукові праці. Географія*. 2013. Вип. 31. С. 78-82.
20. Ємець В. Б. Екологічний туризм в Україні: стан та перспективи розвитку *Вісник Черкаського університету. Серія: Географічні науки*. 2010. Вип. 51. С. 68-72.
21. Єрмаков, О. В., & Мельник, Ю. І. (2018). Розвиток екологічного туризму як напрямку туристичної галузі України. *Туризм і розвиток територій*,

(1), 81-86.

22. Журба, Р. О. (2019). Розвиток екологічного туризму в Україні. *Економічний вісник університету*, (43), 186-190.

23. Жук, О. О. (2018). Екологічний туризм як чинник сталого розвитку регіонів України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економіка*, 2(2), 59.

24. Зарубіна, І. І., & Пехотіна, А. А. (2019). Екологічний туризм в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 2(46), 42-48.

25. Ільченко О. М., Старинська А. А., Савченко С. В. Екологічний туризм: історія, сьогодення та перспективи розвитку Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві: зб. наук. пр. Вип. 32. К.: КНУБА, 2019. С. 119128.

26. Іваненко Ю. Г. Туризм у природнозаповідному фонді України Проблеми туризму. 2009. № 1. С. 12-17.

27. Ільченко О. М., Старинська А. А., Герасименко І. А. Потенціал розвитку екологічного туризму в Україні Вісник Київського національного університету будівництва і архітектури. Серія: Геодезія, інженерна геодезія та землеустрій. 2018. Вип. 43. С. 2736.

28. Корнус, А. (2016). Екологічний туризм: тенденції розвитку в Україні та світі. *Вісник КНТЕУ*, 1, 136-145.

29. Куриленко, О. В., & Тарасенко, Т. В. (2018). Розвиток екологічного туризму в Україні: проблеми та перспективи. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*, 8, 7984.

30. Лакота, М. Є. Екологічний туризм в Україні: історія та перспективи розвитку. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. Вип. 20. С. 75-80.

31. Матвієнко, А. М. (2017). Розвиток екологічного туризму в Україні: основні напрями та перспективи. *Економіка та держава*, 11, 4447.

32. Мартичек Р. Створення туристичної інфраструктури в

заповіднику Р. Мартичек Туризм і краєзнавство: наук.техн. зб. 2016. Вип. 2(19). С. 6368.

33. Маркович, І. П. Теоретичні аспекти формування екологічного туризму в Україні І. П. Маркович Економіка та держава. – 2013. – № 10. – С. 6265.

34. Микитенко, С. М. (2017). Підвищення конкурентоспроможності України на світовому туристичному ринку через розвиток екологічного туризму. Економіка та держава, 2, 3841.

35. Мельник, М. В. Розвиток екологічного туризму в Україні: стан, проблеми та перспективи М. В. Мельник, О. Ю. Череп Економіка природокористування та охорона навколишнього середовища. – 2016. – № 1. С. 29-37.

36. Мисик, В. І. (2018). Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка, 2(52), 2833.

37. Музичук О. Організація та управління екологічним туризмом в природоохоронних територіях: світовий досвід та вітчизняна практика О. Музичук Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2015. Вип. 3(56). С. 83-88.

38. Нестеренко, О. Л. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. Туризм і готельноресторанна справа. 2012. Вип. 8. С. 71-76.

39. Новицька Т. М. Екологічний туризм в Україні: стан та перспективи розвитку Т. М. Новицька Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. 2015. Вип. 2(67). С. 60-65.

40. Охріменко, І. І. (2016). Розвиток екологічного туризму в Україні: проблеми та перспективи. Економічний вісник НТУУ «КПІ», 3, 102-106.

41. Паламарчук, О. Л. (2014). Екологічний туризм як форма сталого розвитку регіону. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки, 26, 195-201.

42. Парфенюк Н. Екологічний туризм в Черемському Природному заповіднику Н. Парфенюк Галузевий економічний вісник. 2018. № 1(54). С. 208-212.
43. Перцева, І. М. Екологічний туризм як інструмент збереження природи України І. М. Перцева Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2014. Вип. 27. С. 68-75.
44. Поліщук, В. В. Історія становлення та розвитку екологічного туризму в Україні В. В. Поліщук Наукові праці Вінницького національного технічного університету. 2015. Вип. 3. С. 108-112.
45. Приліпко А. Методичні підходи до визначення потенціалу екологічного туризму в регіоні А. Приліпко Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2014. № 2 (69). С. 181-186.
46. Рижановський В. Теоретичні засади розвитку екологічного туризму в Україні В. Рижановський Туризм і краєзнавство. 2015. № 1. С. 50-55.
47. Рябченко І. Особливості екологічного туризму в Україні І. Рябченко Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 1. С. 139-146.
48. Сахно С. Організація екологічного туризму в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1 (45). С. 162-166.
49. Симоненко І. Формування туристичної продукції на основі природних об'єктів в регіоні І. Симоненко, В. Голуб Економічний вісник Донбасу. 2015. № 2 (40). С. 114-118.
50. Сінельнікова О. Європейський досвід екологічного туризму: перспективи застосування в Україні О. Сінельнікова Туризм і краєзнавство. 2017. № 1. С. 114-120.
51. Скрипник І. І. Розвиток екологічного туризму в Україні та світі І. Скрипник Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка". 2015. Вип. 9. С. 98-101.
52. Ткачук І. Методика оцінки туристичного потенціалу території для

розвитку екологічного туризму І. Ткачук Економіка: реалії часу. 2014. № 2 (8). С. 127-133.

53. Ткачук І. В. Організація екологічного туризму на території заповідників України І. В. Ткачук Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. Вип. 2. С. 243-248.

54. Шумило Т.О. «Особливості впровадження принципів екологічного туризму в Україні», науковий журнал «Вісник КНТЕУ».

55. Янко О.В. «Особливості формування туристичного потенціалу природнозаповідних територій», науковий журнал «Туризм та країнознавство».

56. Яцюк І.В. «Проблеми розвитку екологічного туризму в Україні», науковий журнал «Економічний часопис ХХІ».

Додаток Б
Росюк С. Л.

Національний університет харчових технологій, м. Київ, 2 курс, ТУ-2-4М

Науковий керівник: **Антоненко І.Я.**, докт. екон. наук, професор

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Питання охорони заповідних куточків є частиною державної політики майже у всіх європейських країнах. Також велике значення має екологічна відповідальність, пріоритет органічних продуктів місцевого виробництва, акцент на поновлювані джерела енергії, відмінні траси для трекінгу і піших прогулянок.

Екологічний туризм в Європі має широку географію: це може бути зелена Швеція, озерна Фінляндія, гірська Австрія, велосипедна Німеччина, колоритна сільська Італія, космічна Ісландія, романтична Словенія або Словаччина, природні краєвиди Норвегії, Великобританії, Франції [1].

Екологічний туризм народився в країнах Європи, коли почали розвиватись технології і їх негативний вплив відчули місцеві люди. І в цей час з'явилися перші ентузіасти, які почали виступати за відпочинок, який не буде нести шкоди для живої природи. Отже, сутність екологічного туризму полягає в акцентуванні уваги не тільки на виді рекреаційної діяльності, але й на характері впливу туризму на довкілля та ступені відповідальності як туристів, так і організаторів щодо збереження природного середовища [2].

Екологічний туризм в Європі почався з Італії. На архіпелазі Ла Маддалена поблизу узбережжя Сардинії знаходиться центр дослідження дельфінів. Учасникам туру пропонується спільно з науковцями виходити в море і збирати інформацію про життя дельфінів у Середземному морі, про їх кількість, переміщення, вплив на їхнє життя зміни екології моря.

В Іспанії один з найбільш привабливих екотурів пов'язаний з драконовими печерами на Майорці.

Екологічний туризм проявився в Австрії, де розташоване велике диво природи - Айсрізенвелт - найбільша в світі система крижаних печер, що знаходяться в 40 км від Зальцбурга.

В Ірландії є місце, де зникається земна і морська стихії, а межа являє собою невимовної краси скелі висотою більше двохсот метрів.

Норвегія славиться не тільки своїми фіярдами, а й водоспадами, захованими в глушині незайманих лісів.

Екологічний туризм в Європі різноманітний, поширений і може служити еталоном для українського туризму.

В Україні є території, придатні для розвитку екотуризму в його класичному розумінні, тобто території, де поєднані змінені людиною ландшафти й місцеві етнокультурні особливості. Найбільш цікавим для екотуризму є Карпатський регіон, де серед гір і лісів, у долинах гірських річок століттями зберігають свої унікальні традиції гуцули, бойки, лемки. Значна частина земель регіону відноситься до природно-заповідного фонду України [3].

Унікальним регіоном є Поділля. Національний природний парк «Подільські Товтри», номінант конкурсу «Сім чудес України», має унікальні природні особливості, велика кількість історико-культурних та археологічних пам'яток.

Північні регіони України мають також унікальну природу. Територія Полісся – це значні лісові масиви, густа мережа річок, озер і боліт.

Узбережжя Чорного моря має багато заповідних територій, де охороняються унікальні ландшафти та місця гніздування рідкісних видів птахів. Найбільш цікавим об'єктом екотуризму є оточене територією Дунайського біосферного заповідника село Вилкове, яке через його розташування в гирлі р. Дунай, називають «українською Венецією»..

Значний потенціал для розвитку екотуризму мають степові області

України. Тут розміщені Український степовий природний заповідник «Єланецький степ», біосферний заповідник «Асканія-Нова». Цікавим об'єктом екотуризму на Херсонщині є район Олешківських пісків, який вважається найбільшим піщаним масивом Європи.

Якщо врахувати можливості існуючих регіональних ландшафтних парків, то передумови для розвитку екологічного туризму в Україні досить значні, але поки що цей напрямок туристичної діяльності знаходиться на стадії розвитку.

Пропонуємо наступні напрями організації та розвитку екологічного туризму в Україні на підставі європейського досвіду: раціональне планування екотуристичної діяльності; фінансування за допомогою залучення відповідних фондів та інших джерел, залучених до управління екологічним туризмом; удосконалення нормативно-правової бази; реалізація екотуристичних проектів та ініціатив на некомерційних засадах; розробка та удосконалення інструментарію забезпечення управлінської діяльності; формування системи стандартизації та сертифікації у сфері надання екотуристичних послуг [2]; формування та розвиток екологічно безпечної транспортної мережі; організація раціональної структури рекреаційних послуг; інтенсифікація рекреаційного використання периферійних або прилеглих до національних парків територій; активізація міжнародного співробітництва; створення системи екологічної освіти для відвідувачів; інформаційно-рекламне забезпечення екологічного туризму.

Список використаних джерел

1. Екологічний туризм в Європі.- Режим доступу: <https://thecity.com.ua/ekologichniy-turizm-v-yevropi.html>
2. Безсмертнюк Т., Мельнічук М. Європейський досвід організації екологічного туризму в національних парках (на прикладі Німеччини) // Наукові записки.- №1.- 2020.- С. 77-83

3. Екологічний туризм на природоохоронних територіях Закарпатської області : монографія / Габчак Н.Ф., Дубіс Л.Ф., Мельник А.В., Чир Н.В. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. – 392 с.